ОГНИНЮРБЫ.РФ

Саха республикатын
Ньурба улууһун хаһыата
Хаһыат 1937 сылтан тахсар

2023 сыл балаҕан ыйын
21 күнэ
Чэппиэр ● 37 № (12061)

НЬУРБА
ОГНИ НЮРБЫ

12+

Бүгүҥҥү нүөмэргэ

Идэни сөпкө талыы
Хатыҥ Сыһыыттан төрүттээх Семен Терентьев салгын аалын муоһалыыр / 2-3

Год труда
Мастер на все руки. Станислав Субботин в рассказах коллег / 5

История быыһын сэгэтэн
Манчаары уонна Кыыл Уолун кистэлэҥнэрэ / 7

Бурдук хомуура

Ньурбатааҕы сүөһү аһылыгын хампаанньата бурдугун хомуйар

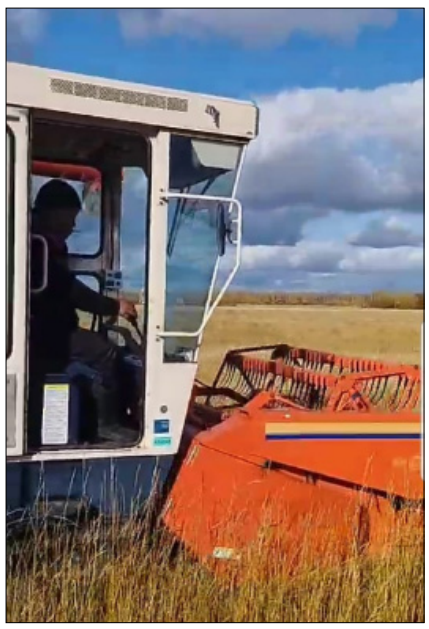

Эбиэс бурдук хомуура

«Ньурбатааҕы сүөһү аһылыгын хампаанньата» тэрилтэ салайааччыта Александр Илистяровтан хомуур үлэтин туһунан туоһуластыбыт.

«Эбиэс хомууругар саҥа киирдибит, - диир Александр Иванович. - Бурдукпут барыта буһан муҥутаан турар. Быйыл билгэлээһин быһыытынан 250 туоннаны хомуйарга былаанныыбыт. Ол күн-дьыл туругуттан тутулуктаах, ардах мэһэйдээтэҕинэ мөлтүөн сөп.

Балаҕан ыйын 19 к. туругунан 10 т эбиэс хомулунна, бу кыра. Кураан бааһынатыгар үлэлии сылдьабыт. Онно 280 гааҕа эбиэс ыһыллан турар, ону хомуйуохпутун наада. Ардах-хаар мэһэйдээбэтэҕинэ ый аҥарын кэриҥинэн бүтэриэ этибит. Урукку сылларга даҕаны алтынньы 5 эбэтэр 10 к. диэкки бүтэрээччибит.

АГАТУ-тан кэлэн үлэлии сылдьаллар, ол иһигэр 1 магистрант уонна 3 устудьуон. Инженернэй факультет деканын солбуйааччыта Юрий Жигмитович Дондоков устудьуоннары ыыталаата, онон киниэхэ истиҥ махталбын тиэрдэбин. Дьон тиийбэт, билигин үлэ күүскэ барыаҕа. Мин бэйэм Ньурбаҕа саҥа кэллим, документация үлэтин эҥин бүтэрэн. Билигин 8 киһи үлэлии сылдьар: 2 комбайнер, 4 көмө үлэһит уонна 2 харабынай.

Сүөһүлээх сорох дьон биһиги үлэбитин ситэ-хото өйдөөбөт курдуктар. Бааһына күрүөтүн аһа-аһа сүөһүлэрин киллэрэллэр, аны сылгылар эмиэ киирэллэр. Бу үлэбитигэр мэһэйдиир, бурдугу дэлби тэбистилэр. Мин быһа барыллаан ааҕыыбынан, сүтүкпүт 60-70 т буолла быһыылаах.

Быйылгы биир үлэбит - 4 туонна кэриҥэ элбэх сыллаах от сиэмэтэ хомулунна, өссө да ылыахпыт. Үлэбит суһал соҕус буолуоҕун, японскай комбайммыт кыратык моһуогурар. Уонна барыта кэминэн.

Сиилэскэ аттыбытыгар урбаанньыт Петр Ноговицыны көмөлөһүннэрэ киллэрдим, бэйэтин тиэхиньикэтинэн. Таарыччы эрийэн сенажтыаҕа. Киниэхэ Мархаттан Александр Данилов кэлэн көмөлөһүөхтээх.

Геннадий АНТОНОВ.

Нэдиэлэ сонуннара

Олоҕу-дьаһаҕы хааччыйыы

11.09.23 с. Ньурба к. Бартыһаан Наумов аатынан уул. баанньык умайда.

15.09.23 с. «Бүлүү» федеральнай суолга Маар таһыгар сунтаардар «Тойота-Хайс» массыыналара тиэрэ эргийдэ, 1996 с. дьахтар эчэйэн травматологияҕа киирдэ.

15.09.23 с. өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн баһаартан кутталлаах сезон сабылынна.

17.09.23 с. Чаппанда олохтоох дьаһалтатыгар Саалтаныга 69 саастаах дьахтар отоннуу баран дьүөгэлэриттэн быстан хаалан муммутун туһунан иһитиннэрии киирбит, олохтоохтор уонна суһал сулууспалар үлэһиттэрэ көрдөөтүлэр. Хата, бэнидиэнньик сарсыарда сүппүт киһи бэйэтэ тиийэн кэллэ.

СВО

СВО кыттыылаахтарыгар уонна кинилэр дьиэ кэргэттэригэр көмө улуустааҕы фондатын салгыы хаҥатар сорук турар. Элбэх СВО кыттыылаахтара уоппускаларыгар кэлэн бардылар, көмө наадатын этэллэр. Улуус баһылыга сэтинньигэ СВО зонатыгар командировкаҕа барыахтаах. Ньурба к. «Көмүскэл» иис сыаҕа үлэтин сөргүттэ, истээх кыһыҥҥы таҥастары тигиигэ киириэхтээхтэр. Өрөбүллэргэ тэрилтэлэргэ график тиэрдиллэн, дьахталлар тиийэн көмөлөһүөхтээхтэр.

Быйыл дьиэлэр хапытаалынай өрөмүөннэрин бырагыраматыгар барыта СВО кыттыылаахтарын дьиэлэрэ киирдилэр. Нэһилиэктэргэ уонна Ньурба к. үлэни саҕаламмыта, сорох дьиэлэр кыстыкка бэлэм буолан эрэллэр. Ороскуоттары толуйууга улуустан үбүлээһин көрүллүөхтээх. Урбаанньыттар өрөмүөн үлэтигэр наадалаах матырыйааллары иэс биэрэн көмө буолаллар.

Улууска хантараагынан сулууспаҕа 65 киһиэхэ квота тиэрдиллэн турар, нэдиэлэ аайы баҕалаах 1-2 киһи байыаннай сулууспаҕа хантараак түһэрсэн барар.

Уопсастыбаннай бэрээдэк

Ааспыт нэдиэлэҕэ 11 буруй оҥоһулунна, ол иһигэр 1 уоруу, 1 – масыанныыктааһын. Барыта 91 административнай боротокуол толорулунна, ол иһигэр ГАИ отделынан – 62.

Доруобуйа харыстабыла

Гриптэн 542 оҕо уонна 501 улахан киһи быһыыны ыллылар. ОРВИ элбээн иһиитэ бэлиэтэнэр.

Тутуу

Антоновкатааҕы норуот айымньытын дьиэтин тутуутугар «Региональнай сайдыы» ХЭТ 8 киһилээх биригээдэтэ үлэтин саҕалаата.

Бу нэдиэлэҕэ Дьаарханнааҕы оҕо уһуйаанын хапытаалынай өрөмүөнэ бүтэрэ күүтүллэр.

2 оскуолаҕа саҥа дириэктэрдэр ананнылар

Куонкурус түмүгүнэн А.Н.Чусовской аатынан Ньурбатааҕы техническэй лицей дириэктэринэн Тобонов Иван Гаврильевич ананна. Кини бу иннинэ Сүлэ орто оскуолатын дириэктэринэн үлэлээн кэллэ.

Киров оскуолатын дириэктэринэн Иванова Лаура Никитична ананна. Кини бу иннинэ оскуола завуһунан үлэлээбитэ.

Тыа хаһаайыстыбата

Улуус үрдүнэн от былаана 105% туолла, үүт тутуутун былаана 80% туолан иһэр. Хаҥаласка уонна Маалыкайга саҥа хотоннор тутулла тураллар, алтынньыга бүтэн үлэҕэ киириэхтээхтэр. Кэтэһиилээх Ньурбатааҕы овощехранилище өрөмүөнүн үлэтэ бу күннэргэ түмүктэниэхтээх.

«Күндээдэ» ААУо генеральнай дириэктэрэ Алексеев А.П. уурайбытынан сибээстээн, дириэктэрдэр Сэбиэттэрин быһаарыытынан саҥа дириэктэр ананара күүтүллэр.

СВО кыттыылаахтарын дьиэ кэргэттэригэр анаммыт тарбыйахтар бары бэрилиннилэр.

Бурдугу хомуйуу үлэтэ барар, ол эрээри ардахтар мэһэйдээн күһүҥҥү хомуур үлэтигэр бытаарыы таҕыста.

Октябрьскай нэһилиэк

«Ньурба-Агро» МТС окко былаанын 115% толордо. 25.09.23 с. саҕалаан сайылыктан сүөһүлэрин кыстык хотонноругар көһөрүөхтээхтэр.

Антоновка баанньыгын өрөмүөнүгэр харчы көрүллэн, бэдэрээтчити быһааларга аукцион биллэриллиэхтэх. Бу үлэтэ түмүктэннэҕинэ кыһын биир уопсастыбаннай баанньык үлэлиир буолар.

Ньурба к.

Куоракка кыстыкка бэлэмнэнии үлэлэрэ ыытылла тураллар. Ньурбаҕа 4 салайар хампаанньа баар, кэлин саҥа УК - «Гарант+» эбилиннэ. Бу нэдиэлэҕэ «Камаз» базатыгар оҥоһуллубут самосос кэлиэхтээх. Манчаары уул. сырдатыытыгар уот баҕаналара оҥоһуллан бэлэм сыталлар, кыраас-калаан уотун тардыытын үлэтэ барыахтаах. Уулуссаларга дренажнай үлэлэр уонна грейдердээһин ыытылла тураллар. Убайаанҥа Чусовской уул. тротуар үлэтэ саҕаланна, «Скорай» тохтобултан баһаарынай депоҕа диэри 600 м оҥоһуллуохтаах.

Былырыыҥҥы ППМИ чэрчитинэн пааркаҕа 10-ча уличнай тренажер туруоруллуохтаах, 23.09.23 с. Ньурба куорат күнүгэр диэри туруорарга былаанныыллар.

Быйыл ППМИ-нэн пааркаҕа хорчуоппа таһынан 600 м2 иэннээх массыына стоянката аспаалланан оҥоһулунна. Никифор Семенов пааматынньыга эһиил улууспут 200 сылыгар пааркаҕа туруоруллуохтаах, бырайыагынан сыаната – 3 мөл. солк., нэһилиэнньэ кыттыһар харчыта ситэ киирбэккэ турар. Үсүһүнэн, Ньурба биллиилээх дьонун аллеята оҥоһуллуохтаах.

Эһиил ханнык бырайыактарынан ППМИ-га кыттыахтарын туһунан нэһилиэнньэттэн ыйытык ыытылла турар.

Месячник биллэриллэн, ыттаах ыалларынан эриэйдэлэр ыытыллаллар, үөрэх дьыла саҕаланан элбэх ыт оҕолору батыһан оскуолаҕа кэлэллэр, хаһаайыттар булгуччу ыттарын баайан туруохтаахтарын туһунан өйдөтүүлээх үлэ барар.

Спорт

Ааспыт нэдиэлэҕэ улуустааҕы спорт Федерацияларын сүбэ мунньаҕар 2027 с. Ньурбаҕа СӨ норуоттарын 9-с Спортивнай Оонньууларын тула сүбэлэстилэр. 17 спорт көрүҥүттэн 12 зачетнай буолар, улууспут саҥаны киллэрии быһыытынан ат сүүрдүүтүн Спортивнай оонньуулар бырагыраамаларыгар киллэрэ-рэргэ этиилээх. Улуустааҕы спорт управлениетын салайааччыта Роберт Алексеев командировкаҕа Спорт министиэристибэтин кытта үлэлэһэ сылдьар.

Бу нэдиэлэ сүрүн тэрээһиннэрэ

20.09.23 с. – саҥа талыллыбыт улуус Сүбэтин дьокутааттарыгар дастабырыанньаларын туттарыы; Олоҥхо дьиэтигэр норуот эмчитэ, алгысчыт А.М.Иннокентьева СВО кыттыылаахтарыгар уонна кинилэр дьиэ кэргэттэригэр алгыс оҥоруута.

22.09.23 с. - өрөспүүбүлүкэтээҕи «Юнармия» патриотическай сүлүөккэ кыттыы.

23.09.23 с. – Ньурба куорат Күнүгэр аналлаах тэрээһиннэр, ол иһигэр «Төрөөбүт күҥҥүнэн, тапталлаах куорат!», ««Манна саадкуорат буолуоҕа» билиһиннэрэр-аралдьытар бырагыраама, куорат күнүгэр аналлаах быыстапка, «Ньурба Боотура» күрэх, урбаанньыттар форумнара уо.д.а.

24.09.23 с. – СӨ-гэр Урбаанньыт күнэ.

18-24.09.23 с. улууска үлэ династияларын нэдиэлэтэ ыытылла турар.

Улуус дьаһалтатын пресс-сулууспата.

Анааран көрдөххө

Идэлэри таларга —

Афанасий Иванов.

Былыр саадьаҕай оҕуска сайгыччы соҕус айаннаан иһэн үчүгэйи биттэнэн, үтүөнү ыҥыран ыллаан-туойан ылбыппыт ааспыт кэм ааспат амтана буолан сүрэхпит чопчутугар иҥэн сылдьара олус да минньигэс!

Оттон күн бүгүн балысхан сайдыы ахсым ат айана холобурдаах айаныгар биһиги, сахалар иннибит диэки дьулуһан тэтиммит өссө түргэтиир, кыахпыт өссө улаатар. Улуу киһибит, өркөн өйдөөх Өксөкүүлээх эпитинии саха сатаабатаҕа диэнэ суоҕунан айар-тутар дьоҕурбутунан сири-сибиири тилийэ дорҕоонноохтук аатталан буоллубут. Аныгы кэм-кэрдии эргиирэ өссө туох сөҕүмэр ситиһиилэри көрдөрөн иһиэҕин хайдах да вангуйдаан (Ванга - көрбүөччү) ыраас хаарга ууран биэрэртэн туттунуохха.

Аҕам саастаахтары кырдьыы хаһыҥа хаарыйарынан сайдыы эгэлгэ дьиктилэриттэн сороҕор тииһиэхпит, онтон кэнчээри ыччаттарбыт олору бэйэлэрэ айыахтара, норуокка туһалыахтара. Дьэ онон иннибит өссө сырдык, кэскилбит өссө кэрэкэ.

Олохпут сайдыытын акылаата былыргыттан быйылгыга диэри үөрэх буоларын билэбит, сыыйа үөрэхтээһиҥҥэ, идэлэри талыыга көһүөххэ.

Нооһой олох сорох эриэнин ылымматаҕа

Сыта-олоро толкуйдаатахпына мин дьоннуун алтыһыыбар үксүн үчүгэйтэн үчүгэй дьоннор баһыйаллар эбит, ол Таҥара бэлэҕэ диэххэ дуу, киниэхэ махтал буоллун.

Ол курдук хаһыатчыт идэлээх буоламмын СӨ бочуоттаах олохтооҕо, академик, профессор, тыа хаһаайыстыбатын наукатын дуоктара, Россия уонна Саха сирин суруйааччыларын союһун чилиэнэ *Афанасий Васильевич Чугуновтыын* билсиспитим, кэлин онтум истиҥ-иһирэх сыһыаҥҥа кубулуйбута. Биирдэ кини дойдуга үрдүк үөрэххэ Болонскай систиэмэ киирбитин ончу ылымматын муостаас эппиттээх. Учуонай 4 сыл үөрэнэн (бакалавриат) идэ баһыламмат, үлэ-хамнас даҕаны оннук буолар диэбиттээх.

Дойду салалтата ону өйдөөтө: урукку үөрэх систиэмэтигэр (сэбиэскэйгэ) толору көспөтөр даҕаны хамсааһын-уларыйыы бэлиэтэннэ.

Иккиһинэн. Орто анал үөрэхтээһиҥҥэ ураты болҕомто ууруллан эрэриттэн олус астынара. Кырдыьга, билигин XI кылааһы бүтэрбиттэр даҕаны колледжтарга халҕалаһыы анньан бардылар. Ити гынан баран ол выпускниктар производство ырыынагын төһө-хачча толороллоро мониториҥҥа сылдьыахтарын кини этириэс тоһоҕолообута. Кистэммэт, сорох оҕолорго ВУЗ-ка киириэхтээҕэр колледжка кэбэҕэс диэн сыысахалаах мотивация баар.

Үсүһүнэн. Дьоһун киһи эдэр-сэнэх эрдэҕинэ аан дойду араас сирдэринэн сылдьыбатаҕыттан олус хомойорун тыл быктарбыта, үлэтинэн эрэ олордоҕо. Атын дойдуларынан сыыттахха харах киэҥник аһыллан билии-көрүү өссө дириҥиэхтээҕэ, элбэх киһилиин билсиһии өйүн-санаатын байытара, онтон эбиллэн дьоҥҥо өссө туһалыахтааҕым хаалла диэбиттээх. Оччолорго итини муодаргыы истибитим: өлүүкэ санаабар «где родился - там пригодился» өс хоһоонун сокуон курдук ылыннаҕым. Онтум баара Афанасий Чугунов-Нооһой (оҕо эрдэҕинэ таптал аата, суруйаччы псевдонима) аныгы кэм арҕаһыттан көрдөххө киэҥ сир аартыктарынан айаннаатахха киһи интеллектуальнай-духуобунай сайдыыта сириэдийэр, оҥорор көдьүүһэ өссө баараҕадыйар эбит. Билиҥҥи өйдөбүлүнэн, саҥа тиэрмининэн бу көстүү нетворкинг дэнэр, кини ону куоһаран өтө көрдөҕө, сыыһыа баара дуо. Салгыы нетворкинҥа тийиэххэ.

Томскай сөптөөх туһаайыыта

Биир дойдулаахпыт, сахаттан ураты киэҥ көрүүлэрдээх бизнесмен Арсен Томскай бүтүн аан дойдуга биллэр диэтэххэ сыыһыллыбат, кини Индрайвера дьон бөҕөҥү абыраабыта. Маны таһынан кини араас бырайыактара тута олоххо киирэн үбү-харчыны тардаллар. Оттон Сахатын дьонугар угар капитала кэми-кэрдиини куоһараллар, ордук үөрэхтээһиҥҥэ, культуураҕа, искуствоҕа, айти хайысхаҕа о.д.а. Быйыл кини Стартим бырагыраматынан (Star Team) аан дойду бастыҥ судаарыстыбаннай университетыгар Берклигэ (АХШ) биһигиттэн 11 оҕо үөрэнэ киирдэ. Кинилэри икки сыл устата топуниверситет араас салааларынан Томскай хамаандата бэлэмнээбитэ. Устудьуоннар баай дьоммут оҕолоро буолбатахтар, боростуой дьиэ кэргэттэр ыччаттара. Кинилэр үөрэхтэрин төлөбүрүн - сылга 75 мөл. солк. бырагыраама уйунар. Санаттахха, Арсен Томскай туох баар үбүн-харчытын бырагыраамаларыгар, бырайыактарыгар угар: дыбарыастара, яхталара о.д.а. сытыйа байыы атрибуттара суохтар. Кини олоҕун уобараһа улуу Пушкин «Роскошь для бедных, это с непривычки и то на мгновенье» диэбитигэр сөп түбэһэр.

Томскай инвестицията сыччах инники кэскилгэ аналлаах, оттон хаһыытыыр харчы, үөгүлүүр үп - бүгүн баар, сарсын суох. Ити да үрдүнэн биллэр бизнесмеҥҥэ сыһыан араас. Холобур, сорох дьон Америкаҕа, Европаҕа, Кытайга о.д.а. сирдэргэ үөрэммиттэр анараа хаалаллар, туһалаабыттара көстүбэт эҥин диэн. Кырдьык, оннук баар буолуон сөп, мэлдьэһиллибэт. Ити да үрдүнэн бэйэбит олохпут сайдыытын таһымын, хаачыстыбатын, бодобутун өҥөйөн көрөрбүт наада этэ. Киин, омук сирдэригэр үөрэммиттэр биһиэхэ ардыгар үлэтэ суох хаалыахтарын сөп, кэккэ биричиинэлэринэн. Холобур, ханнык эрэ салаабыт, эйгэбит үрдүк таһымҥа тахса илигиттэн. Эбэтэр, үлэ ырыынагар, дуоһунастарга ким оҕото, аймаҕа, доҕоро буоларыҥ, төһө сибээстээҕиҥ-билсиилээҕиҥ быһаарар оруоллааҕыттан. Балар көннөхтөрүнэ эрэ топ-исписэлиистэр биһиэхэ төннөн кэлиэхтэрэ, биллэркөстөр туһаны оҥоруохтара. Тус бэйэм эрэнэбин: Стартим бырагыраама выпускниктара маҥнай ханна эрэ олорон үлэлээн баран Сахаларын сиригэр син биир кэлиэхтэрэ, норуокка туһалыахтара

Арсен Томскай билигин Америкаттан Европаҕа көспүтэ, сүрүн хамаанда онно баарыттан. Таарыйа бэлиэтиэххэ: күн бүгүн Америка, Европа диэни тириибит таһынан истэр буоллубут, кинилэр ыытар сиэрэ суох куһаҕан политикаларыттан. Ол да буоллар, үөрэх туһа туспа, онон сымнаҕастык ылыныахха. Ааҕааччыларга Арсен Томскай «От Якутска до Кремниевой долины» диэн кинигэтин кытта билсиһэллэригэр сүбэлиэм этэ.

Идэлэргэ туһаайыы туруга

Олохпут бары эйгэтигэр үчүгэй уларыйыылары ааҕан да ситиллибэт - производствоҕа, өҥөлөрү оҥоруура о.д.а. Сыллата аан дойдуга киһи үөйбэтэхахтыбатах тыһыынча аҥаара саҥа идэлэр күөрэйэллэр, илии үлэтигэр компьютеризация күүскэ киирэр. Арассыыйаҕа сүрүннээн 450 идэ баар, баһыйар бырыһыана экономикаҕа. Даннайдар биһиэхэ массабай идэлэри 7 эрэ бырыһыан дииллэр. Соторунан сорох боростуой идэлэр сүтүөхтрэ, чуолаан өҥөлөрү оҥоруура. Чугас эргини ыллахха, атыыһыттар, кассирдар, охранниктар о.д.а.

Дойдуга билигин саамай наадалаах идэлэр истэригэр айти исписэлиистэрэ, электронщиктар, бырааастар, учууталлар, үрдүк квалификациялаах оробуочайдар киирсэллэр. Идэлэргэ туһаайыыга оскуола ураты болҕомтону ууруохтааҕа өйдөнөр. Салгынтан оҥорон эппэппин: таһынааҕы оскуолаларга сүрүннээн маассабай идэлэргэ эрэ туһаайаллар, үгэстийбиттэргэ. Сыыһа диэбэппин. Ол да буоллар саҥа кэм ирдэбиллэринэн салайтарар наада этэ, наадалаах сонун идэлэргэ, ити - бытаан.

«Мин летчик буолуом, мин баҕам туолуо...» -

диэн ырыаны сэбиэскэй саҕана ыллаабатах уол суоҕа буолуо. Бүгүн сир шарыгар 290 тыһ. пилот баар, онтон дьахтар пилоттар элбэхтэринэн Индия бастыыр. Пилот идэтэ ыарахан үлэлээх профессиялар истэригэр космонавтардыын, бырааастардыын, баһаарынайдардыын, шахтердардыын тэҥнэ киирсэр. Мантан тирэнэн салгын аалын муоһалааччылыын билиһиннэриэм.

Кини аата ***Терентьев Семен Семенович****, 25-тээх, биир оҕолоох ыал дьоһун аҕата, Хатыҥ Сыһыытан төрүттээх «Полярные авиалинии» пилота.*

Төрөппүттэрэ Семен, Наталья Терентьевтар нэһилиэк убаастыыр дьоно, 4 уол оҕолору куорсун анньан олох киэҥ аартыгар ситиһиилээх дьон оҥорбуттарынан холобурга сылдьаллар.

...Оччолорго Сеня научнай дакылаата өрөспүүбүлүкэҕэ биһирэнэн Москваҕа ыҥырыллар, «Боинынан» көтөр. Сэттискэ үөрэнэр уолчаан «Боинг» аалы саҥа көрөн соһуйуу бөҕөҥү соһуйар. Хайдах эрэ чыҥха ураты дьон пилот буолаллара буолуо диэбитэ киһи киһи курдуктар эбит. Иллюминатор нөҥүө, кини санаатыгар, былыттар дьикти аптаах остуоруйаны кэпсиил-

Хатыҥ Сыһыыттан төрүттээх «Полярные авиалинии» пилота Семен Терентьев.

Семен Терентьев үлэтин тэрилтэтэ сыаналыыр.

Анааран көрдөххө

саҥа көрүүлэри

Хатыҥ Сыһыы хорсун санаалаах, сэдэх идэлээх кыыһа Марфа Иванова кэллиэгэтин кытта.

лэр, дэҥ эриэккэскэ көстөн аһар сир дакылаатыҥ миэстэлэстин, бу күнтэн ыла кыырай халлаанынан көтөрү ымыы санаа оҥоһун уонна онтуҥ томточчу туоллун диэн алҕыыр.

Таайбыт таайыы, сэрэйбит сэрэй - Сеня уол III миэстэҕэ тиксэн кыайыы көтөлүн билэр, аны туран ити дьоллоох рейситэн пилот буолар толкуй торолуйа ситэр. «Отон этим - оҕо этим» диэбиттии уолчаан кыбыста майгытыйан онтун бэйэтин иһигэр иитийэхтиир.

Оскуолаҕа бүтэһик чуораан лыҥкыныыр, Сеня докумуонун Ульяновскайдааҕы гражданскай авиация институтугар биэрэр, олимпиадник уолга эн киирэриҥ 100 бырыһыан чуолкай диэн этэллэр. ВЛЭК (врачебная летная экспертная комиссия) бара оҕус дииллэр. Хамыыһыйаны аһарыгар, оҕо аата оҕо, кыранан хойутуур, инньэ гынан ити институт хаалар.

Эдэр киһи санаарҕаан даҕаны төһөнү санаарҕыай, «видимо не судьба» эбит диир уонна кыһыытыттан институт водного транспорта докумуонун илдьэр. Онно кини салгын уонна уу стихиялара иккиэн аптаахатар-алыптаахтар, майгыннаһар өрүттээхтэр диэн өйдөбүлүнэн салайтарар. Ити да буоллар, арыый сыыстым дуу дии саныыр, дууһатыгар салгын суудуналара, аэропортар дириҥник иҥиттэриттэн.

Иккис докумуонун өһөс хаанын киллэрэн Дьокуускайдааҕы гражданскай авиация техническэй училищетыгар илдьэр, эрдэттэн ВЛЭК аһар. Аны туран уу транспорын института үөрэххэ киирдиҥ, кэлэ оҕус диэн ыҥырыы ыытар. Уол саарбахтыы сыыттаҕына үчүгэй үөрэхтээх, ВЛЭК ааспыт оҕону аны училище үөрэххэ киирбитин биллэрэр. Ол кэмнэргэ үөрбүтүн Сеня билиҥҥэ диэри туох да иһин умнубат, сыалы ситэргэ «невозможное возможно» диэн баарын итэҕэйэр.

Санаттахха, ити сылга 20 эрэ миэстэҕэ 80 абитура баара. Маҥнайгы кууруска бэркэ үөрэнэ сылдьан иэспин төлүөхтээхпин диэн армияҕа сулууспалыы барар, онто даҕаны туйгуннук аһар.

Дембель үөрэҕэр утаппыт киһилии түһүнэр, бастыҥ курсаннар ахсааннарыгар сылдьар. Петербурга, Набережные Челныга практикатын ситиһиилээхтик аһар, дипломун бэркэ көмүскээн пилот буолар. Таарыйа эттэххэ, ити 3 сыл иһигэр 20 оҕоттон элбэх курсант сыыйыллар - ким идэтин сыыһа талан, ким үөрэҕэр мөлтөөн. Билигин Семен «Полярные авиалинии» пилота, ити иннигэр кини Екатеринбурга Л-410 самолетунан көтөргө эбии үөрэммитэ. Ымыы санаатын олоххо киллэрбит эдэр киһи Л-410 самолетунан үксүн санзаданиелары толорор, онон син биир быраастар курдук элбэх киһи олоҕун быыһыырга кини сэмэй кылаата баар. Билэрбит курдук, ыарыһахха экстреннэй көмөнү оҥорорго пилот кылааһа, уопута, сатабыла маҥнайгы уочаракка турар.

Мин кинилиин бэрт уһуннук кэпсэттим, идэтин дьиҥ чахчы таптыыр, онно бэриниилээх уонна эппиэтинэстээх сэһэргэһээччим олохтоох тылыттан-өһүттэн улахан дуоһуйуу ыллым. Дьиҥэр бу сурукка элбэҕи кэпсиэхтээҕим даҕаны сахалыы сиэринэн сэрэнэн-сэрбэнэн аҕыйаҕы сурукка тистим.

Кытай муудараһа «Тыһыынча көс усталаах айан бастакы хардыыттан саҕаланар» диэбитигэр ол хардыы сөптөөхтүк оҥоһуллуохтааҕа быһаарар оруоллааҕын Семен Терентьев холобуруттан аахтыгыт. Эдэр, кэскиллээх пилокка өрүү ыраас халлааны, дьоллоох көтүүлэри бука бары баҕара хаалабыт.

Сэмсэ тыл

Хоту транспорт инфраструктурата ситэ сайда илигинэн «Полярка» пассажирдары, таһаҕаһы тиэйэргэ-таһарга оруола улахан, кини өрөспүүбүлүкэ 23 оройуонун хааччыйар. Салгын суудуналара III кылаастаахтар, 40 самолет уонна 27 вертолет халлаан урсунунан дайаллар уонна Уһук Илиҥҥэ өҥөнү оҥорууга саамай улахан уонна көдьүүстээх үлэлээх эксплуатант буолар. Кини сыллата пассажирдары, куруу́һу таһар сыыппараларын улаатыннарар, ороскуота-ночоото суох хампаанньанан сыаналанар.

Кэнники кэмҥэ «Ыччаты - авиацияҕа» диэн бырайыага эффективнэйин көрдөрдө. Ол курдук, Омскайдааҕы летнэй-техническэй колледжка өрөспүүбүлүкэттэн 44 курсант үөрэнэр, олортон 36-та вертолет пилоттара, атыттара - бортмеханиктар. Вертолетчиктар тоҕо элбэхтэрий? Хоруй: билигин кинилэр тиийбэттэр, кадр дефицита баар.

«Полярные авиалинии» үлэтин хайысхата кэҥиир. Холобур, быйылгыттан Авиалесоохранаҕа АН-24 «Атмосфера» диэн модификацияланан баһаары умуруорууга искусственнай ардахтары түһэриигэ үлэлэстэ. Кистэммэт, өрөспүүбүлүкэ салгын ааллара эргэрдилэр, омуктар киэннэринэн көтө сылдьыбыппыт ол дьоннор истэрин эриэнин көрдөрбүттэрэ. Билигин дойдуга самолеттары оҥоруу производствота саҥардыы сөргүтүлүннэ. Хамсааһын таҕыста, соторунан бэйэлээх бэйэбит самолеттарынан көтүөхпүт чуолкай.

Мархаттан билиҥҥитэ икки пилот баар, иккиэн «Полярка-ҕа». Сөҕүөхпүт, үөрүөхпүт быатыгар биирбит кыыс, аата Иванова Марфа Михайловна диэн, Ан-24 көтөр. Сэдэх идэлээх хорсун санаалаах Марфа Иванова туһунан сонуну тарҕатар ситимнэр элбэхтик кэпсээбиттэрэ. Киниэхэ Семеҥҥа курдук ыраас халлааны, дьоллоох көтүүлэри баҕаран үтүө санаа утахтарын ыытабыт.

Чиҥэтэ таарыйа этэххэ, Марфа Михайловна курдук кыыс дьахтар пилоттар дойдубутугар аҕыйахтар, суруйаллар-ынан 70-нар эрэ. Үөрэбит, кинилэр истэригэр биһиги саха омукпут бэрэстэбиитэлэ баарыттан.

Аны туран сонуннарга аахпыппыт, баай-талым олохтоох Араб Эмираттарыгар бортпроводник үлэтигэр киирэргэ саамай үрдүк стандартарга толору эппиэттэһэн саха кыыһа чиэстээхтик үлэлии сылдьар, эмиэ үөрэбит, үчүгэйи эрэ түстүүбүт. «Дальше - больше»! диэххэ. Биир оҕону билэбин, кини пилот буолар ыра санаата туолар чинчилээх, этэҥҥэ эрэ сыыттын.

Туомтуу тардыахха сурукпун-бичикпин. Олохпут уларыйта, үчүгэй күннэтэ үрүлүйэр, киһи кыаҕа муҥура суох, онон үөрэниэххэ, өссө үөрэниэххэ, сайдыылыын дьүөрэлии хааман чыпчааллары ылан иһиэххэ.

Оскуола оҕолоро от үлэтигэр.

Тыа сирэ

Кыстыыр оппутун булуннубут

Аҕыс ый аам-даам аргыардаах, томороон тымныылаах кыстыктаах, сүөһү, сылгы ииттэр үгэстээх саха норуотугар сайыҥҥы от кэмэ – тыын боппуруос.

От үлэтэ түмүктэнэн, “Төһө оттоннугут?” диэн ыйытыыбар сурдьум, табаарыстарым, аҕабыт табаарыстара “Кыстыыр оппун булуннум” диэн астына, дуоһуйа хардардылар.

Сайыҥҥы биир күн кыһыны аһатар. Чахчы, туора да киһи көрдөҕүнэ, быйыл от үүнүүтэ үчүгэй, самыыр да былырыыҥҥы курдук күнүн аайы түһэн отчуттары мэһэйдээбэтэ. Былырыыҥҥы курдук от хаачыстыбата мөлтөҕүн, либээктэнэ тоҥмут оту араарыы түбүгүн, кэмчи оту тиэрдэ сатааһын кыһалҕатын көрсүбэттэр диэн үөрэҕин.

Дьон үксэ сөптөөх отун булунан, сүөһүлээх дьоҥҥо ходуһатын оттотто. Онон күөх сайын быйаҥыттан бары тииһиннилэр. Дьон өрө көтөҕүллэн, күөх быйаҥы сомуста.

Биһиги нэһилиэккэ 26 ыал сүөһү тутар буоллаҕына, ыал үксэ сылгылаах. Онон айылҕа оҕото барахсан хотоҥҥо бааллан турар ынахтааҕар кыра оту сиирэ биллэр. Ол сиэринэн, сорох техниканан оттооччулар уонча хонук эрэ оттоотулар.

Мэҥэдьэк тыатын хаһаайыстыбатын испсэлиһэ Егоров Ньургустан Тимофеевич үөрэ-көтө маннык кэпсиир: “Оппут былаана 800 т, 793 т оттонно, ол аата былаан 99 % туолла. Бу олох үчүгэй көрдөрүү. Быйыл от үүнэн ыаллар, тэриллиилээх хаһаайыстыбалар, оскуола кыстыкка тиийэр отторун булуннулар.

Хатыыга сүөһүлээх 26 ыалга барыта 399 төбөлөөхтөн 144 ыанньык баар. Барыта 417 сылгы баарыттан биэтэ - 240. Аграрнай хайысхалаах оскуола биир атыыры кытары аҕыс биэни тутар.”

Ньургустан Тимофеевич кэпсээниттэн нэһилиэкпитигэр ынах, сылгы ахсаана эбиллибитин биллим.

Айылҕабыт барахсан быйыл сирин быйаҥын отчуттарга да, сир аһын хомуйааччыларга да бэркэ биэрдэ.

Мирослава ИВАНОВА.

Ким да умнуллубат

Аҕа дойду Улуу сэриитигэр олоҕун биэрбитэ

Быйыл Курскай дугаҕа кыргыһыы 80 сылын туолла. Онон сибээстээн, сэрии хонуутугар олоҕун толук уурбут Давыдов Иван Петрович туһунан ахтыыны бэчээттиибит.

Давыдов Иван Петрович родился в 1913 году в Кочайском наслеге. Член колхоза «Коммунар». Работал трактористом на тракторе "Фордзон" в Нюрбинском МТС. В 1937 г. работал председателем исполкома Кочайского сельсовата, затем был избран председателем колхоза им. Санникова. С 1938 г. - механик-бригадир МТС. Призван 22.08.42. Рядовой 367 стрелкового полка. Умер от ран 29.02.44 (ЭГ—1040). Захоронен в г. Курске, мемориальное кладбище, курган № 3. ("Книга Памяти Нюрбинского района". Составитель - И.А.Анисимов. 2020. С.56.).

Мин аҕам Давыдов Иван Петрович Ньурба оройуонун Хатыы нэһилиэгэр Давыдов Петр Егорович, Давыдова Екатерина Семеновна диэн ыалларга 12 оҕоттон бастакынан 1913 сыллаахха төрөөбүт. Кинилэргэ аҕыс оҕолоро кыра эрдэхтэринэ утуу-субуу өлөн испиттэр. Ол иһин эһэм эбэбинээн былыргы итэҕэлинэн оҕо абааһыта өрүһү туораабат үһү диэн, 4 оҕолорун куоттаран Куочай дэриэбинэтигэр көһөн киирэн олохсуйбуттар.

Мин аҕабын бэйэм өйдөөбөппүн. Иккиэйэх хаартыска хаалбытын көрөбүн. Ийэм кини туһунан сылаастык кэпсиирин истэрим. 1939 сыллаахха төрөөбүппүн. Аҕам илиитинэн тутан төрөөбүтүм туһунан сибидиэтилистибэни бэйэтэ суруйтаран аҕалбыт. Ол иһин, бу документ миэхэ ураты күндү, сылаас. Миигиттэн 10 ый балыс Роза диэн кыыс төрөөбүт. Онтон игирэ уоллаах кыыс төрөөбүттэр. Ийэм аҕабынаан бииргэ кылгастык олоруох буолан, оҕолор төрөөн испиттэр эбит диирэ. Сэрии сылларыгар 3 оҕолоро утуу-субуу ыалдьан өлбүттэр.

Ийэм хастыы да хонукка дьиэтигэр кэлбэккэ тракторыгар үлэлии барарыгар, өлүөр хаалар оҕолор, оҕоҥ ыараханнык ыарыйда диэн илдьит кэллэҕинэ, өрүттүбэккэ өлөөхтөөн испиттэр.

1932 сыллаахха Ньурбаҕа МТС тэриллэн, трактористар куурустара аһыллыбыт. Мин аҕам онно үөрэнэн, ити сыл «Фордзон» тракторга трактористанан үлэтин саҕалаабыт.

1934 сыллаахха «Санников» колхозка бэрэссэдээтэлинэн талыллыбыт. 1938 сылтан МТС-ка төттөрү ыҥыран ылбыттар. Трактористанан, механигынан үлэлээбит. Онтон биригэдьииринэн үлэлии сылдьан, 1942 сыл атырдьах ыйын 22 күнүгэр сэриигэ барбыт. Борохуот кэлиэр диэри райсовет тиэргэнигэр мунньубуттар. Ийэм Тихонова Александра Степановна тракторист буолан үлэтигэр барбыт. Онтон борохуот кэлбитин истэн, Ньурбаҕа киирбитэ, борохуота хайыы-үйэ биэрэктэн тэйэн эрэрэ үһү. Аҕабын кытта үөгүлээн быраһаайдаспыттар. Аҕам ийэбинээн баара суоҕа 4 сыл курдук олорбуттар. Бүттэҕэ ол...

Сэриттэн "бааһыран госпиталга сытабын" диэн сурук кэлбит. Онтон "эмтэнэн үтүөрдүм, сэриигэ баран эрэбин" диэн сурук кэлбит. Ол кэнниттэн, ууга тааһы бырахпыт курдук, туох да биллибэтэх.

Сэрии кэмигэр аҕам 2 балта, 1 бырааата ыалдьан өлбүттэр. Онон эбэм, эһэм өрүһү да туораан 11 оҕоттон малыйан, соҕотох уолларын, мин аҕабын, кэтэһэллэрэ. «Уйбаан кэлиэ», диэн сиэйиҥкэ бурдук ууралларын өйдүүбүн. Эһэм: "уолум кэлэн олоруо" диэн Туойдаахтан дьиэ маһын оҕуһунан таһан тиэргэммитигэр дьоҥҥо көмөлөһүннэрэн дьиэ туппута... Аҕам кэлбэтэҕэ... Өлбүтүн туһунан сурук да кэлбэтэҕэ. Кэлин "фашистарга билиэн түбэспиттэри босхолообуттар үһү" диэн сураҕы истэн, "баҕар аҕабыт кэлиэ" диэн, биһиги хойукка диэри кэтэһэр этибит.

Мин 1947 сыллаахха Куочай 7 кылаастаах оскуолатыгар 1 кылааска үөрэнэ киирбитим. Ас-таҥас кырыымчык кэмэ этэ. Оҕо сылдьан "аҕалааҕым буоллар" диэн хараастар кэмим элбэх этэ.

Кэлин, үлэһит буолан баран, Москваҕа ирдэбил сурук ыыппыппар: «1942 сыллаахха ыҥырыллыбыт буоллаҕына, ол саҕана өлбүт буойуннар документтэрин булар күүмэҕэй этэ. Онон, эн аҕаҥ сэрии толоонугар хорсуннук сэриилэһэ сылдьан өлбүт буолуохтаах», - диэн эппиэт кэлбитэ. Биһиги аҕабытын сураҕа суох сүппүттэр ахсааннарыгар киллэрбиппит.

Эһэлээх эбэм 12 оҕолоруттан ытыс соттон хаалбыттара. Арай Уйбаантан мин, кыра кыыстарыттан Маайаттан биир кыыс хаалбыппыт. Николаева Ольга Афанасьевнаттан билигин 2 оҕоттон биирэ баар.

1992 сыллаахха «Память» кинигэ I тома тахсыбыта. Ол кинигэттэн аҕам Давыдов Иван Петрович 1944 сыллаахха Курскай куоракка олунньу 29 күнүгэр госпиталга өлөн, мемориальнай кылабыыһаҕа көмүллэ сытар диэн сурулла сылдьарын булан аахпыппыт.

Мин кэргэмминээн Яковлев Аммос Афанасьевичтыын 2012 сыл ыам ыйын 9 күнүгэр Курскайга тиийэн, аҕам Куочайыттан уонна ийэм Тихонова Александра Степановна көмүллэ сытар сириттэн буор илдьэн мемориальнай кылабыыһа 3 нүөмэрдээх кургааныгар уонна онтон буор аҕалан Куочайга, ийэм буоругар куппуппут. Онон ийэлээх аҕабын холбообут саҕа сананан, бэйэбин дьоллооҕунан ааҕынабын.

Эбэм 91 сааһыгар, эһэм 103 саастарыгар тиийэннэр, кийииттэрэ, мин ийэм Тихонова Александра Степановна сылаас илиитигэр сытан, бу орто дойдуттан арахсыбыттара. Билигин кинилэр хос-хос сиэннэрэ баар буоллулар. Утумнара салҕанар...

Аҕам билигин төрөппүт сиэннэрдээх, хос сиэннэрдээх эһээ. Олоҕо салҕанар. Кини биһиги сүрэхпитигэр өрүү тыыннаах. Ийэбит Тихонова Александра Степановна, аҕабыт Давыдов Иван Петрович аатарын үйэтитэн биһиги дьиэ кэргэн сыл аайы кинилэр аатарынан бириэмийэ туттарабыт.

Кыыһа Яковлева Ирина Ивановна, РСФСР норуотун үөрэҕириитин туйгуна, Учууталлар учууталлара, педагогическай үлэ ветерана. 2014 сыл.

Н.Н.Чусовской аатынан Антоновка орто оскуолатын архыыбыттан ЗАХАРОВА П.М. бэлэмнээтэ.

Культуура

Дьоһун кинигэ сүрэхтэннэ

Балаҕан ыйын 15 күнүгэр Ф.Г.Сафронов аатынан киин бибилэтикэҕэ медик идэлээх Наталья Степанова-Каретникова «Правда и вымысел о Васили Манчары» кинигэтин сүрэхтэниитэ буолла. Аптар бу кинигэтин быйыл "Офсет" иһинэн "Дьоһун" кинигэ кыһатыгар бэчээттэтэн таһаарда. 75 устуука кинигэ 64 сирэйтэн турар. Киирии тылтан саҕаланан 13 олук устата архыып документтэрэ бигэргэтиллибит Манчаары Баһылай олоҕун нууччалыы тылынан анаарыы аҕааччыны сэҥээрдэр, толкуйдатар.

Быйыл Ньурбатааҕы бастакы оскуоланы 1978 сыллаахха бүтэрбиттэр 45 сылларын түмсэн олус тэрээһиннээхтик бэлиэтээтилэр. Наталья Васильевна Степанова-Каретникова 10 «в» кылааһы 1978 с. бүтэрбитэ, үбүлүөйдээх сылларыгар кини үлэтэ Ньурбаларга дьоһун бэлэх буолла.

Аптар икки тылынан суруйарын хаһыаттарга ыстатыйаларынан уонна икки кинигэтиттэн билэбит. Бастакы альбом кинигэтэ «Первые вахтовики поселка Накын Нюрбинского района» Ньурбаҕа алмаас хостоохунун историятын кэҥэтэр дьоһун үлэ. Кэргэнэ Валентин Николаевич Макаров «Гражданскай килбиэн» бэлиэлээх, Мирнэй куоракка АЛРОСА АК Бочуот Дуоскатыгар киллэриллибит, чароит таастан Бочуот Грамоталаах Накыын бастакы вахтовиктарыттар биирдэстэрэ.

«Правда и вымысел о Васили Манчары» кинигэтэ үгүс учуонайдар үлэлэрин чинчийии, архыыпка туруулаһан туран элбэх документтэри үөрэтии түмүгэр научнай хабааннаах үлэ буолар. Наталья Васильевна биир кылааска үөрэммит дьүөгэтэ, Ньурба оройуонун культуураҕа департаменын салайааччыта Розалия Михайловна Тихонова «Мөккүөртэн кырдьык тахсар» диэн этиитэ бу саҥа тахсыбыт кинигэ ис туругун кылгас ох этиинэн чопчу арыйар.

Бу кылаас өссө биир талааннаах киһитэ - норуот маастара Давыдов Аммос Прокопьевич. Кини үгүс үлэтиттэн А.Е.Кулаковскай-Өксөкүлээх Өлөксөй айымньыларыгар олоҕуран «Оҕо кутун таттарыы», «Дьөһөгөй Айыы» уонна Кыайыы 75 сылыгар анаан Ньурбабытыгар тыылга хаалбыт биир дойдулаахтарбыт дьылҕаларын кэпсиир улахан панно хартыыналар буолаллар.

Аммос Прокопьевич бу идиэйэлэрин олоххо киллэрбит Федорова Галина Дмитриевна салайар «Арыллыы» түмсүү буолар. Түмсүү талба талааннаах далбардара кыбытык тигиинэн үс улахан панно хартыыналара Саха сирин, Арассыыйаны уҥуордаан Кореяҕа тиийэ быыстапкаларынан айаннаан саха омук историятын кэпсииллэр, өссө да уһун сылларга кэпсии туруохтара турдаҕа.

Наталья Васильевна бу хартыыналарга эмиэ үлэлэспит, сахалыы быһаарыыларын нууччалыы тылбаастаан улахан үлэни оҥорбут. Хартыыналар кинигэ сүрэхтэниитэ ыытыллар саалатын киэргэппиттэрин таһынан мустубут дьон Наталья Васильевна өссө биир улахан үлэҕэ кыттыспытын билсэр туоһуларынан буоллубут.

Кылааһынныктар старосталарын Наталья Васильева-Каретникова кинигэтин сүрэхтэниитигэр саха тылыгар учууталларын, 84 саастаах ытык кырдьаҕаһы Феодосия Николаевна Иванованы илдьэ кэлбиттэрэ олус кэрэхсэбиллээх. Сэргэх учууталлара «Мин маннык талааннаах оҕолордоох буолан эдэрбин, кинилэр өрүү миигин үөрдэ эрэ сылдьаллар» диэн этиитэ мустубут дьону долгутта.

Бу күн Наталья Степанова - Каретникова «Правда и вымысел о Васили Манчары» кинигэтин тахсыбыт үөрүүтүн тула мустубут дьон-сэргэ Ньурбаҕа көмүс уҥуоҕа көмүллэ сытар Манчаары Баһылай дьылҕатын чахчыларын истэн-аҕаан билэрбит таһынан Ньурбаҕа олус түмсүүлээх, чаҕылхай талааннардаах кылаас баарын билистибит.

Аптар өр сылларга доруобуйа харыстабылын эйгэтигэр бииргэ үлэлээбит дьүөгэтэ, СӨ суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ Ольга Васильевна Софронова-Суһум тэрээһин кэнниттэн санаатынан быһа тардан түмүктүүбүт:

...Дьүөгэбит Натааһа
Бар дьонун иннигэр
Сонунун таһаарда.
Манчаары туһунан
Чахчыга сигэнэн
Архыыптан элбэҕи
Күн аайы хасыһан,
Быыл буолбут документтэн,
Кумаахы быыһыттан
Наадалаах өрүтүн
Бэйэҕэ бэлиэтээн
Өй-сүрэх мөккүөрүн
Элбэхтэ көрсүбүт
Кырдьаҕас дьоннордуун
Дьоһуннук кэпсэтэн,
Сүбэни, санааны тэҥинэн
истибит,
Тиһэҕэр санаатын
Лоскуйун хомуйан
Бэчээккэ бэлэмнээн
Кинигэ оҥорбут.
Бу сүҥкэн үлэни
Көрөөтүн мин сөхтүм,
Ааспыт кэм дьиҥ чахчы
Кырдьыгын сэгэтэн
Учуонай үлэтин
Дьүөгэбит ситиспит!
Кэм-кэрдии ааһыаҕа,
Сымыйа сууралларыа,
Манчаары Баһылай
Удьуорун утума
Кинини суруйан
Аатын ааттатыа!

Маргарита НОЕВА, Киин бибилэтиэкэ үлэһитэ.

ГОД ТРУДА В РЕСПУБЛИКЕ САХА (ЯКУТИЯ) 2023

Год труда в РС (Я)

Был мастером на все руки

Геннадий АНТОНОВ.

В рамках Года труда в РС (Я), Года развития местного производства в районе в нашей рубрике мы продолжаем цикл о людях рабочих профессий.

К сожалению, у героя сегодняшнего материала я не успел взять интервью, хотя эта статья была задумана мной еще весной и я начал собирать о нем материалы. В апреле я позвонил начальнику ремонтно-технического участка Нюрбинского филиала ГУП «ЖКХ РС (Я)» Станиславу Суботину, он сказал, что находится в отпуске и за пределами района. Условились с ним попозже встретиться и переговорить.

Прискорбно, так и не получилось увидеться со Станиславом Максимовичем. Летом я ушел в отпуск, а осенью Станислав Субботин был уже далеко, был занят на ремонтных работах в отдаленных наслегах. Тем не менее, задуманное надо все-таки довести до конца.

Как-то пару раз я общался со Станиславом Субботиным по работе, когда писал о ремонте и строительстве котельных, и когда он по моему заказу изготовил могильную оградку для могилы моей матери. Станислав Максимыч был очень занятой человек, все время в бесконечных хлопотах и разъездах. Я только после его смерти узнал про его возраст, он внешне выглядел моложе своего 71 года. Как водится начальнику ремонтно-технического участка, был в гуще работы. Начальство и коллеги почти хором говорили о нем: «Мастер на все руки!».

Со слов двоюродной сестры Станислава Субботина Лилии Николаевны Ехимец, проживающей в Йошкар-Оле (Республика Марий Эл), они происходят от Ушаковых, однофамильцев знаменитого флотоводца России.

Фамилия Ушаков упоминается в книге «Октябрьский наслег» среди переселенцев первой и второй волны, прибывших в 1848 г. и начале XX века из России. Русские крестьяне были первыми земледельцами на нюрбинской земле, им тогда же удалось приобщить скотоводов-якутов ближайших местностей к земледельческим занятиям, в конечном итоге продвигая земледельческую культуру далеко на Север. Прадед Лилии Николаевны и Станислава Максимовича одно время был директором Кочайской школы.

Станислав в детстве носил фамилию Лазеев, родился и вырос в с. Маар. Отец его раньше трудился в машинно-тракторной станции в с. Маар.

Станислав Субботин свою трудовую деятельность начал мотористом в Нюрбинском филиале объединения «Сельхозтехника» - РТП (Ремонтно-техническое предприятие), и после службы в армии вернулся на прежнюю работу. Трудился слесарем по ремонту трансмиссии гусеничных тракторов.

Как вспоминает один из руководителей предприятия Леонид Николаевич Расторгуев, через некоторое время, после ухода одного из трех работников кузницы на пенсию, Станислава перевели в кузницу. В то время объем работы кузницы был очень большой. В кузнице был установлен новый 100-тонный пресс для сборки гусеничных лент тракторов марки «Т-100». Был станок для резки металла, отреставрирован вальцевальный станок для изготовления из листовой стали дымогарных труб для котлов отопления.

Там же в кузнице были изготовлены необходимые приспособления на 100-тонный пресс для изготовления паковок для сборки тракторных саней и стоговозов по заказу совхоза. Штампы для деталей сельскохозяйственных машин и необходимых для ремонта тракторов и машин деталей сами изготовляли. Используя 100-тонный пресс, делали кронштейны и пластины для различного оборудования, которые не поступали централизованно.

В год работники мастерской ремонтировали 150 единиц тракторов, все они при выходе из ремонта снабжались новыми санями. Ремонтировали ленты гусениц «С-100», реставрировали котлы «КВа-300». Срок службы котлов «КВа-300» ограничивался лишь двумя-тремя годами. Топили Кировским углем, содержащим большое количество серы, и при соединении серы с парами воды образовавшаяся кислота разъедала внутренние трубы котлов и дымоходные трубы. В каждой ферме имелось по меньшей мере 3 или 4 котла. Работники РТП ремонтировали такие котлы, и тем самым увеличивали срок их службы до 6-7 лет.

«Станислав Субботин успешно сочетал работу с учебой, - говорит Леонид Расторгуев. – Без отрыва от производства вместе с Гудковым и другими заочно окончил Олекминский техникум механизации и электрификации сельского хозяйства. Затем также заочно в 1982 г. окончил Бурятскую сельскохозяйственную академию. Мы поддерживали своих работников-заочников. Таким образом, Гудков, Николай Протопопов, Станислав Субботин стали первоклассными специалистами.

По словам его коллеги Александра Жданова, вся жизнь Станислава Субботина была связана с мастерской, и он был очень преданным своему делу. Даже после окончания в 1982 г. Бурятской сельсохозяйстенной академии, он трудился на той же работе.

«Стараясь выполнить план, зачастую не знали выходных, вспоминает Леонид Расторгуев. - В мастерской РТП буквально кипела работа. Полностью разбирали и собирали машины, двигатели тракторов и автомашин, даже рамы тракторов и

Субботин Станислав Максимович

автомашин, проводили горячую и холодную обкатку, тем самым возвращали технику в строй. Переклепка автомобильных рам производилась только в трех районах республики: в Нюрбе, Намцах и Майе. Всего в год мы ремонтировали 150 единиц тракторов, 100 автомашин, 22 комбайна, также около 100 двигателей автомашин и тракторов. В кузнице предприятия изготавливались различные детали и запчасти, которые не удавалось достать централизованно.

Постоянно уделялось внимание повышению квалификации работников. Отправляли своих специалистов на стажировку на заводы в другие регионы. В нашем коллективе имелся уникальный специалист, мастер по ремонту топливной аппаратуры Алексеев Николай Ильич, по всему объединению было только три таких специалиста. В предприятии открыли газосварочную, в ней работал высококвалифицированный газоэлектросварщик, прошедший стажировку в Хабаровске».

В период коренной ломки сложившегося уклада общества, в 1990-х годах наступил период неопределенности и развала. «Сельхозтехнику» также не минула чаша сия. В это сложное время коллеги попросили Станислава Суботина возглавить предприятие. Как сейчас вспоминает Леонид Расторгуев, Субботин тогда сильно засомневался. Время было сложное и трудное.

«В беседе со Станисловым Максимовичем, я в очередной раз поднял эту тему, - рассказывает Леонид Николаевич. - Напирал на то, что он вырос в «Сельхозтехнике», накопил большой опыт и сумеет сохранить костяк предприятия. «В случае прихода человека со стороны, грозит дальнейший развал и тогда совсем не будет нашего предприятия», - сказал ему, и он согласился».

В июле 1989 г. Станислав Субботин был назначен начальником цеха ремонтно-технического участка. В апреле 1999 г. предприятие было передано в распоряжение УЖКХ, и Станислав Субботин перевелся в УЖКХ начальником цеха «РТУ».

Станислав Субботин собрал вокруг себя молодых ребят, сколотил их в трудоспособный коллектив, учил их всему, что знал и умел сам. Он добросовестно проработал начальником ремонтно-технического участка более 23 лет.

Ремонтно-технический участок - это мобильная бригада, в составе которой токарь и электросварщики высокой квалификации. Основным видом их деятельности является монтаж котельных и локализация аварий на котельных. Бригада своей деятельностью охватывала все населенные пункты района.

Ремонтники - это универсальные работники. Несмотря на то, что они ежедневно сталкиваются только с тепловым и насосным оборудованием, работать они могут на самых разных объектах службы тепловодоснабжения. Спектр работ достаточно обширный. Слесарь-ремонтник осуществляет техническое обслуживание, разборку, ремонт, сборку и испытания сложных узлов и механизмов. Выполняет ремонт, монтаж и демонтаж технологического оборудования. Производит испытание, регулирование, наладку сложного оборудования, агрегатов и машин, сдачу после ремонта.

В силу специфики работы ремонтник ЖКХ должен обладать физической выносливостью, ответственностью, внимательностью. Также представителю этой профессии не помешает аккуратность, личная организованность, терпение и упорство. Все эти качества были присущи Станиславу Субботину. Он был очень скромным, не особо разговорчивым, наверное, таким и должен быть человек дела, человек труда. Из-за перенесенного в детстве сильного стресса, он немножко заикался, но это никак не мешало ему в работе и в жизни. Местные, близко не знакомые со Станиславом Максимовичем, увидев «нуучча», заговаривали с ним по-русски, и удивлялись и радовались, услышав от него ответы на чистейшем якутском языке.

За время работы в системе жилищно-коммунального хозяйства непосредственно под руководством Станислава Максимовича построены арочный гараж (2001 г.), котельные: «Медгородок» (2002 г.), «Центральная» в городе Нюрба (2004 г.), «Детсад» в с. Хаты (2007 г.), «Новая школа» в с. Акана и «Школа» в селе Хорула (2008 г.), «Квартальная» в с. Акана (2009 г.), «Центральная» в с. Маар, «Клуб» в с. Чукар, «Центральная» в с. Кангаласс (2010 г.), «Школа»в с. Маар (2011 г.), «Скорая» в г. Нюрба и «Центральная» в с.Хаты (2012 г.). В 2013 году были построена и введена в эксплуатацию котельная «СДК» в с.Бысыттах. Были построены в 2019 г. новая котельная «Медгородок» на угле взамен старой на сырой нефти, модульная котельная «Старая база» на угле взамен старой.

Станислав Максимович проявил себя как высококвалифицированный руководитель при монтаже здания котельных, котельного оборудования, прокладке тепловых сетей. При его участии и под его руководством проводились работы по модернизации котельного хозяйства, замены маломощных котлов на более современные.

Каждый год планово проводятся капитальные и текущие ремонты котельных на участках филиала. В аварийных ситуациях работники ремонтно-технического участка под руководством Станислава Максимовича своевременно выезжали на места аварий и быстро устраняли неполадки.

Как отмечает директор Нюрбинского филиала ГУП «ЖКХ РС (Я)» Алексей Тихонов, как профессионал высочайшей квалификации Станислав Субботин постоянно был на подхвате руководства района. В любое время по просьбе заместителя главы района, ныне покойного Макара Семеновича Семенова, курировавшего долгие годы ЖКХ, строительство и промышленность, Станислав Субботин со своей бригадой оперативно выезжал и устранял неполадки и аварии на объектах образования.

За свои более 23 лет трудовой деятельности в системе жилищно-коммунального хозяйства Станислав Максимович показал себя как добросовестный, дисциплинированный и инициативный работник. Отличался особой требовательностью к себе, умением брать ответственность на себя в трудных ситуациях. Как опытный и знающий свое дело работник, Станислав Максимович являлся примером и наставником молодых работников коллектива. Пользовался уважением и авторитетом среди своих коллег и работников Нюрбинского филиала ГУП «ЖКХ РС (Я)», населения и руководства Нюрбинского района.

За свою многолетнюю трудовую деятельность Станислав Субботин был награжден Почетными грамотами, благодарностями, денежными премиями предприятия, Почетными грамотами Министерства ЖКХ и энергетики РС (Я), Министерства архитектуры и строительства РФ, почетными знаками «За вклад в социально-экономическое развитие Нюрбинского района» и «Патриот города Нюрба». С честью носил высокие звания «Ветеран ГУП «ЖКХ РС (Я)», «Почетный работник ЖКХ РС (Я)» и «Почетный гражданин Нюрбинского района».

Станислав Субботин прожил яркую и насыщенную жизнь, воспитал двух дочерей, имеет 4 внуков. Жизнь его ныне продолжается в его детях и внуках. Спи спокойно, Станислав Максимович, пусть земля будет вам пухом.

Иһирэх тылынан

Аҕабар махтанан...

"Бу орто дойдуга хас биирдии киһи туохха эрэ ананан төрүүр, ол олох суруллубатах сокуона.

Биһиги аҕабыт Васильев Гаврил Платонович 1933 сыллаахха Ньурба улууһугар Хаҥалас нэһилиэгэр Бүгээхтээххэ "Ынах манаабыт" диэн алааска төрөөбүтэ. Кини Бычыамнар диэн халыҥ аҕа ууҺун сыдьаана буолар.

Аҕабыт оҕо сааһыгар тулаайах хаалан эрэйи, элбэх кыһалҕаны көрсөн улааппыта. Оччотооҕу оҕолор курдук хара үлэҕэ эриллэн кыайыылаах-хотуулаах санаалаах, үлэни үрдүктүк сыаналыыр дьоһун киһи буола улааппыта. Кини норуокка «Холкуоһа суох» диэн аатынан биллэрэ. Итинник аатынан ааттаннар даҕаны, биһиги аҕабыт колхуос, сопхуос биир бастыҥ, туруу үлэһитэ этэ. Ол курдук, олох эдэр сааһыттан сүөһүгэ сыстан, үйэтин тухары сүөһү көрөөччүнэн, бостуугунан үлэлээбитэ.

Бииргэ үлэлээбит, алтыспыт дьоно аҕабытын үлэҕэ дьулуурдаах, эппиэтинэстээх, үтүө майгылаах киһинэн бэлиэтииллэр. Түргэн-тарҕан туттунуулаах, уһаппакка-кэҥэппэккэ толоругас үлэһит буолан ытыктанара. Хаһан даҕаны дьону хос саҥарбат, олус элэккэй, сэмэй майгылаах киһи буолан дьоҥҥо-сэргэҕэ сөбүлэтэрэ.

Күн күбэй ийэбит Николаева Александра Алексеевна 1932 сыллаахха Ньурба оройуонугар Өҥөлдьө нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Сэрии саҕана Өҥөлдьө нэһилиэгэр тыа оҕотун сиэринэн күүһэ кыайарынан дьонугар көмөлөһөрө. Кэлин 1946 сыллаахха Аканаҕа көһөн кэлэн, колхуос чилиэнэ буолбута, сотору, хоһуун, үлэһит кыыһы комсомолга ылбыттара. Онтон 1952 сыллаахха аҕабытынаан Васильев Гаврил Платоновичтыын эдэр саастарыгар ыал буолан, олохторун холбоон, Хаҥаласка көһөн кэлбиттэрэ. Ийэбит 3-с Пятилетка холкуоска үлэлии киирбитэ.

Аҕабыт ийэбитинээн сэттэ оҕоломмуттара, түөрт уол уонна үс кыыс. Хомойуох иһин, дьылҕа хаан ыйааҕа сорох ардыгар олус ыарахан кэми тосхойор. Биһиги ийэбит эдэр сааһыгар ыарахан ыарыыттан күн сириттэн күрэммитэ, олохтон туоруор диэри фермаҕа ыанньыксыттаабыта. Онон аҕабыт сэттэ оҕону тутан хаалбыта. Кини биһиги туспутугар эппиэтинэһин хайа да түгэҥҥэ умнубатаҕа. Барыбытын атахпытыгар туруортаабыт үтүөтэ, кини иннигэр төлөммөт ытык иэспит буолар.

Билигин кэлэн санаатахха, биһиги аҕабыт киһи киэнэ хоһуона, булугаһа-талыгаһа бэрдэ эбит. Төһө да сэбиэскэй кэм буоллар, аҥардас аҕа сэттэ оҕону иитээһинэ, аһатара-таҥыннарара ыарахаттардааҕа биллэн турар. Ону ол диэбэккэ, аҕабыт холкуос араас үлэтигэр түүннэри-күнүстэри үлэлээн, биһигини киһи оҥортообута.

Кини үтүө суобастаахтык өр сылларга эҥкилэ суох үлэлээбит үлэтэ үрдүктүк сыаналаммыта, наҕараадаларынан бэлиэтэммитэ. Бэйэтэ сэмэй киһи буолан, ону барытын ааҕа сатаабат этэ. Ыйыталастахха, чопчу бу иһин диэн биэрбиттэрэ диэбэккэ, боростуойдук «көтөх мунуунан» диэн кэбиһэрэ.

Васильев Гаврил Платонович

Аҕабыт, эһээбит үлэтинэн эрэ муҥурдаммакка, туохха барытыгар сыстаҕас киһи этэ. Кини булт диэн баран муннукка ытаабыт киһи диэтэхпитинэ сыыспаппын. Төһөлөөх элбэх эдэр уолаттары булка уһуйбута буолуой?! Хас сыл ахсын Хаҥалас муҥхатын тэрийэр үтүө үгэстээҕэ. Дьон дьиэлэригэр балыктаах баралларыттан кимнээҕэр да ордук үөрэрэ, астынара. Күһүн буоллар эрэ, сааһыгар сөбө суохтук, чэпчэкитик туттан муҥхатын бэрийэрэ. Булт араас көрүҥнэригэр барытыгар, улахан да, кыра да булка, нэһилиэгэр инники күөҥҥэ сылдьара. Бэл биирдэ аарыма тайаҕы туоһапканнан сиһин булгу ытан өлөрөн турардаах. Оттон кус, куобах, балык кээмэйдэммэт этэ. Бэргэһэбит, этэрбэспит таҥаһыгар кыһаллыбат этибит. Кини эрэ бултаабыт түүлээҕинэн таҥнарбыт.

Аҕабыт үөрэҕэ төһө да кыра буоллар, сахалыы мындыр өйдөөх, тугу барытын баарынан сыаналыыр, сатыам суоҕа, кыайыам суоҕа диэн толлон турбата. Эриэккэһэ диэн баар санаабытын барытын олоххо киллэрэрэ. Бэйэтэ бултуур үүтээн, оттуур дьиэ туттубута.

Сиэннэрин туһугар олус кыһаллара, кыраларыттан бүөбэйдэспитэ, өр сылларга муспут олоххо киэҥ уопутун иҥэртээбитэ. Саха киһитин сиэринэн, батыһыннартыы сылдьан айылҕаны таптыырга үөрэппитэ, булт албастарыттан үллэстибитэ.

Биһиги аҕабыт бочуоттаах сынньалаҥҥа да тахсан, быар куустан олорботоҕо. Үгүс сылларга олус элбэх сүөһүнү тутан олорбута, куруук сылгы тутара. Ону таһынан, сөбүлүүр дьарыгынан дьарыктанара, бултуура. Аҕабыт төһө да сааһыран, мөлтөөн истэр, санаата батарбакка, тыатын диэки бара турара.

Олус аһыныгас, амарах санаалааҕа. Албыны-түөкүнү утарара, кырдьыгынан эрэ сылдьара. Олоххо, дьоҥҥо муударай сыһыанынан биһигини элбэххэ үөрэппитэ, такайбыта.

Аҕабыт барахсан барыбытын көрөн-харайан, атахпытыгар туруортаан, олох суолугар чиҥник үктэннэртээн, үөрэхтэнэн, үлэһит үтүөтэ дьон буолан, оҕо уруу тэнитэн, билигин бэйэбит эбээ-эһээ дэтэн, төрөппүттэрбит ааттарын ааттатабыт, кинилэр тустарынан үтүө өйдөбүлбүт үйэтитиллэр. Олохторун салгыыр сиэннэригэр төрөппүттэрбит чиэстээхтик үлэлээн, чиэһинэйдик олорон ааспыт олохторугар, дьоллоох олоҕу уһансыбыттарын киэн тутта кэпсиибит, билиһиннэрэбит," - диэн ахтыытын түмүктүүр үөлээннээҕим, Арассыыйа Саха сиринээҕи «ДууҺабытынан эдэрбит" киинин «үрүҥ көмүс" волонтера Марфа Гаврильевна Федорова, Саха өрөспүүбүлүкэтин Бочуоттаах бэтэрээнэ, Ньурба оройуонун Хаҥалас нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, өрөспүүбүлүкэҕэ уопсастыбаннай түмсүүлэр үлэлэрин сайдыытын өйүүр «Эйгэ» уопсастыбаннай тэрилтэ "Норуот билиниитэ" бэлиэтин хаһаайына.

Билигин, Марфа Гаврильевна, Арассыыйа хабааныгар үлэлэһэр уопсастыбаннай хамсааһын биир көхтөөх чилиэнэ, бочуоттаах сынньалаҥҥа олорон, дьиэтээҕи түбүгүттэн ордон, сынньалаҥ кэмин сөптөөхтүк аттаран, сүрэҕин баҕатынан, сырдык санааннан салайтаран, нэһилиэгин, улууһун, өрөспүүбүлүкэтин социальнайэкэнэмиичэскэй сайдыытыгар бэйэтин сэмэй кылаатын киллэрсэр.

"Оҕону кыра сааһыттан үөрэттэххэ ордук ылынар, билиини иҥэринэр" - диэн сыалтан өрөспүүбүлүкэҕэ уһуйаан, кыра кылаас оҕолоругар «Эбээ үөрэҕэ" бырайыагы хаһыс даҕаны сылын салайан көхтөөхтүк үлэлэтэр, киэҥ эйгэҕэ тарҕатар. Өрөспүүбүлүкэҕэ биир санаалаахтара араас улуустартан өйүүллэр, кытталлар.

Марфа Гаврильевна үтүө майгытынан, истиҥ сыһыанынан, көхтөөх уопсастыбаннай үлэтинэн биир санаалаахтарын ортотугар ытыктабылы ылыан ылар. Онтон бииргэ төрөөбүттэрэ, сиэннэрэ Гаврил Платонович иппитин-такайбытын туоһулаан, бары даҕаны талбыт идэлэригэр үтүө суобастаахтык үлэлээн, дьоннорун ааттарын ааттатар оҕолор. Үтүө дьон ааттара үс үйэ тухары ахтыллар диэн маны этэн эрдэхтэрэ.

Бэчээккэ бэлэмнээтэ Валентина САРТАЕВА-ВАСИЛЬЕВА, Дьокуускай.

Оскуола

Сэлиэһинэй бурдукпутун быстыбыт

Бурдук – олох төрдө диэн мээнэҕэ эппэттэр. Урукку ааспыт аас-туор кэмнэргэ биһиги өбүгэлэрбит сэлиэһинэй бурдугу үүннэрэн тыыннаах хаалбыттара диэн кэпсииллэр. Онтон амтаннаах минньигэс лэппиэскэ буһаран сиэххэр диэри араас үлэлэри оҥоруохху, сатабыллары баһылыахху наада.

Биһиги нэһилиэкпитигэр, Хаҥаласка, Ньурба оройуонун түмэлин филиалыгар В.А. Петрова аатынан кыраайы үөрэтэр түмэлгэ «Сэлиэһинэй бурдук - олох төрдө» диэн бырайыак хаһыс да сылын үлэлиир. Түмэл салайааччыта Анисимова Зинаида Васильевна салалтатынан музей кэлэктиибэ, нэһилиэк дьахталларын түмсүүтэ оскуола оҕолорун кытыннаран сэлиэһинэй бурдук үүннэрэр.

Бу үлэҕэ быйыл 6, 7, 8 кылаас үөрэнээччилэрэ үлэлэһэбит. Саас ыһыллыбыт бурдугу балаҕан ыйын 13 күнүгэр быһан хомуйдубут – сэлиэһинэй бурдук үүннэриитигэр кыттыһабыт, кылааппытын киллэрэбит.

Ол курдук саас «Туймаада» диэн суортаах сэлиэһинэй бурдук ыһыллыбыта. Сайын саҕаланыыта ардахтаах, онтон кэлин кураан буолан бурдук үүнүүтэ үчүгэй. Бу күн оҕолор мустан бурдугу быстыбыт, куулга хаалаатыбыт уонна куурдууга ыыттыбыт. Биһиэхэ сиэрпэ диэн урукку тэрилинэн үлэлиири көрдөрдүлэр уонна үөрэттилэр.

Сотору бурдук туорааҕын арааран ылан хатарыллар. Сөп буоллаҕына кыһын ыраастаан, кэлиилээн суорунаҕа мэлийиэхпит. Дьэ онтон бэлэм бурдугунан көмүлүөк оһохху лэппиэскэ буһараммыт амсайыахпыт турдаҕа!

Хайдах курдук уһун үлэттэн лэппиэскэ, килиэп ылылларын биһиги, оҕолор илэ бэйэбит көрөн, билэн, үөрэнэн өйдөбүл ылыахпыт уонна кыһын сэлиэһинэй бурдугунан мип-миннь-игэс лэппиэскэ сиэхпит.

Хаҥалас оҕолоро үүннэрбит сэлиэһинэйдэрин быһыы кэмигэр.

Бурдук үүнүүтэ үчүгэй.

Эвелина ЖДАНОВА, 7 кылаас, «Ыллык» эдкорпост, Хаҥалас.

История быыһын сэгэтэн

Манчаары уонна Кыыл Уолун кистэлэнгнэрэ...

Биир үтүө күн Ньурба оройуонун Малдьаҕар нэһилиэгэр олорор кыраайы үөрэтээччи, архыып документуоннарын хасыһан таһаартарбыт хас даҕаны кинигэлэр ааптардара Татьяна Афанасьевна Саввинова куйаар ситиминэн эрийэн миигиттэн дьикти боппуруоһу ыйытан сүрдээҕин интэриэһиргэтэн төрдүбүн үөрэтэр санаа киирбитэ.

Наталья Васильевна СТЕПАНОВА-КАРЕТНИКОВА.

Былыргы өбүгэлэрбит историяларын хастахха бэйэтиттэн бэйэтэ ситимнэһэн биириэн биир интэриэһинэй түгэн хостонон тахсан иһэр.

Ол курдук Ньурба оройуонун Малдьаҕар нэһилиэгэр билиҥҥи кэмҥэ уолан икки аҥыы күөл буоллар даҕаны 19-20 үйэлэргэ сүрдээх баай историяны иҥэриммит Дьахтар күөлэ диэн эбэни кытта кини аатынан аатаммыт сир баар. Бу Дьахтар Күөлэ эбэ кытыытыгар, биһиги, Sөkkөөnөр (Сөккөөн) аҕа ууһун саҕалааччылара хосхос-хос эһээлээх эбээбит Чэкит уола Хомпойуок, сүрэхтэммитинэн Степан Васильев Меланьялыын олорбуттара. Оттон кинилэри кытта ыаллыы кимнээх олорбуттара буолуой? Дьиктитэ диэн ол баар...

Чэ, саҕалыаххайыҥ... сотору барытын билиэххит....

Бу эбэ кытыытыгар саха норуотун икки улуу, чулуу уолаттара, биирэ сааҕыран кэлэн 11 сыл нус-хас олохтонон бултаан-алтаан олорон, биирэ оҕо сааҕыгар оонньоон-көрүлээн, сайыҥҥы куйаас күннэргэ сөтүөлээн күөлэһийбит сирдэрэ буолар. Таайдыгыт дуу...

Онон бастакы киһибит ким болуой? Дьахтар Күөлэ эбэ уҥуор баһыгар, биһиги, сахалар киэн туттар национальнай геройбут Манчаары Баһылай 71 сааҕыгар Ньурба улууһун Малдьаҕар сиригэр-уотугар үктэнэн олохтоохтор итэҕэллэрин ылан эйэдэмнээхтик, ыал буолан дьолун булан олоҕун саҕалаабыт сирэ буолар.

Хаһыат балаһата кэмчитинэн барытын ырытан суруйбакка, кылгастык Манчаары эрэйдээх-мускуурдаах олоҕуттан быһа тардан суруйуум дуу... оттон интэриэһиргиир дьоннор Саха сирин Национальнай архыыбыгар харалла сытар документуоннарга сигэнэн суруллубут "Правда и вымысел о Василии Манчаары" диэн субу бэчээттэнэн тахсыбыт мин дьоҕус кинигэбин ылан ааҕыаххытын сөп.

Биһиги билэрбитинэн, Манчаары Баһылай бүтэһик сууттанааҕынынан 1847 сыллаахха атырдьах ыйын 9 күннээх 29 нүөмэрдээх Уураах Дьокуускай куорат түрмэтигэр (острог) хаайыы истиэнэтигэр 10 сылга сыабынан баайыыга ууруллар. 1857 сылга босхолонуохтаах этэ даҕаны тоҕо эрэ, биллибэт биричиинэнэн эбии 2 сыл хааллан 1859 сыл кулун тутар ыйга аккыырай Иннокентийга элэ-была тылын этэн, кини көмөтүнэн хаайыыттан босхолонор. Дьэ бу босхолонон баран 1859 сыл ыам ыйын 20 күнүнээҕи 265 нүөмэрдээх уонна муус устар ый 30 күнүнээҕи 479 нүөмэрдээх Уураахтарынан Бүлүү уокуругар утаарыллар буолбут.

1859 сыл ыам ыйын 23 күнүнээҕи 689 нүөмэрдээх Уураах Марха улуу һун (биҥиҥиннэн Ньурба) 1 Бордоҥ нэһилиэгэр Мегеренъ диэн сиргэ ссыльнокаторжнай (ссыльнопоселенец) Манчаары ыытарга уураахтаабыттар. Алексей Мухоплев диэн Дьокуускай полкатын казага арыалдьыттаах Манчаары айана саҕаланан Ньурба улуу һун Малдьаҕар нэһилиэгин сирин-буорун булаллар.

Аҕабар эбэтэ кэпсээбитинэн сарсыарда күн тахсыыта Меланья дьон саҥатыттан уһуктан таһырдьа тахсыбыта дал диэккиттэн икки киһи утары хааман иһэллэр үһү. Бастакынан маҥан баттахтаах орто уҥуохтаах илдьирийбит сарыы сонноох хатыҥыр киһи Баһылай Манчаары буолабын диэбит. Меланья бэйэтэ даҕаны кытаанах майгылаах буолан кэлбит дьоннору бэрт куһаҕаннык көрсөн сөбүлээбэтэҕин биллэрбитин үрдүнэн Хомпойуок чаччыына буоларынан Манчаары Баһылай биир сыл кинилэргэ дьиэлэнэн олорбут.

Эһиилигэр олорор эбэлэрин Дьахтар Күөлүн уҥуор баһыгар Хомпойуоктаах көмөлөөн балаҕан тутан, оҕо сааҕыттан кинилэргэ хамначчыттаабыт түөрт саастаах Бадыай Сааба диэн уол оҕолоох Мототтону ойох биэрэн, ынах уонна сылгы ирээттээннэр көһөрөллөр.

Оттон иккис киһибит дьэ ким эбитий? Үйэлэр тухары өлбөтсүппэт төлкөлөммүт, саханы аар-саарга албан аатырдарга үрдүк Айыылартан ананан үөскээн-төрөөн ааспыт, саха дьоно сүгүрүйэр айылҕаттан бэриллибит талааннаах оһуохай тылын этээччи, РСФСР культууратын үтүөлээх үлэһитэ, Саха АССР искусствотын үтүөлээх деятеля, ССРС суруйааччыларын союһун чилиэнэ, саха дьоно «айылҕа бэлэҕэ» диэн ааттыыр Улуу ырыаһыт-үҥкүүһүт, Улуу оһуохайдьыт, Улуу олоҥхоһут, сүдү поэт Сергей Афанасьевич Зверев-Кыыл уола буолар!

С. Зверевы дьон барыта Сунтаар оройуонун киһитинэн билэллэр. Ол гынан баран төрдүн-төбөтүн хаһыстахха Кыыл Уола Ньурба улуу һун Малдьаҕар нэһилиэгин кытта быстыспат ыкса сибээстээх.

«Манчаары норуот номоҕор» диэн кинигэҕэ 309 л. С.Зверев 1945 сыллаахха эбэтин кэпсээнин, К.Д.Уткин уонна Д.С.Зверев «Үйэлэр сүгүрүйэр киһилэрэ» С.А.Зверев 100 сааҕыгар аналлаах кинигэҕэ суруйалларынан: "Кыһыл (Кыыл) Ойуун аччыгый кыыһын Бүргэс Балбаараны Дьапта оҕонньор кэргэн ылбыт. Бүргэс Балбаара эдэригэр ортону үрдүнэн уҥуохтаах, төгүрүк сирэйдээх, модьутаҕа, чиргэл-чэгиэн дьахтара үһү. Аҕата, Кыһыл (Кыыл) Ойуун, С.Зверев эппитинэн, Ньурба Малдьаҕарыгар Манчаарыны кытары ыал олорбут."

Манна этиллэринэн Кыһыл (Кыыл) Ойуун Ньурба тыатыттан Малдьаҕартан төрүттээх буолан тахсар. Онон Кыһыл (Кыыл) Ойуун уонна Лоһугур эмээхсин С.Зверевка хос эһэтэ уонна хос эбэтэ буолаллар. Дьапта Омтоон үһүс кэргэнэ Бүргэс Балбааратан улахан уола Кыыл Охонооһой төрүүр (С.Зверев аҕата). Кыыл Охонооһой сурукка киирэринэн Афанасий Антонов дэнэр эбит, быстар дьаданы, бултаан-алтаан, ускул-тэскил онон-манан сылдьан баайдарга да хамначчыттаан ылан, сытыы-хотуу киһи буолан Бодойбоҕо тиийэ айаҕын ииттэ сылдьыбыт.

Ол иһин Сэргэй Дьахтар Күөлүн талыы-мааны алааҕыгар эһэлээх эбэтигэр Дьапта Омтооҥҥа уонна Бүргэс Балбаараҕа иитиллибитин туһунан 1964 сыллаахха С. Зверев 1947 сыллаахха бэйэтин олоҕун туһунан суруйбут кэпсээнинэн тахсыбыт «Икки үйэ» кинигэҕэ суруллубут.

Итиннэ салгыы суруллубутунан, Кыыл Уола 1911 сыллаахха 11 саастааҕар төрөөбүт алааҕыттан Ньурбаҕа киирбит уонна хос эһэтэ Кыһыл (Кыыл) Ойуун бииргэ төрөөбүт убайа Молук Ылдьаа элбэх оҕолоох уола Сүөдэрэпкэ Сүлэҕэ кэлэрбарар. Манна 5-6 сыл ыалы кэрийэн аһаан, эһэлээх эбэтигэр сылдьан кыратыттан оһуохай абылаҥар ылларан бу кэмҥэ Сэргэй диэн саҥа эдэр ырыаһыт хатан чуор куолаһа кэрэ бэлиэтик иһиллэн элбэх дьону үмүрү тарпытын, онтон ыла биир сиргэ иҥэн-батан сылдьыбатаҕын, мантан кини айар уһун-унньуктаах олоҕо саҕаламмыта диэн суруллубутун ааҕабыт.

Эбэтэ Бүргэс Балбаара Манчаары Баһылай 80 саастааҕын, кырдьыбытын саҕанааҕыны ойуулаан-дьүһүннээн сиэнигэр Сэргэйгэ кэпсиир уонна "Манчаары өлөрүгэр ыллаабыт ырыата" диэн тойугу истибитин өйдөөн хаалбытын ыллаан иһитиннэрэр үгэстээх эбит. 1870 сыллаахха Манчаары Баһылай өлөрүгэр эмээхсин 38 саастаах уонна 1936 сыллаахха 104 сааҕыгар Орто дойдуттан күрэммит.

Кыыл Уола Бүлүү өрүс үрдүгэр Сунтаар оройуонун Ыгыатта сиригэр сотору-сотору Ньурба диэккиттэн иһэр буолара үһү уонна эһэтигэр Мындыр Өлөксөйгө (ийэтин аҕатыгар) кэлэн көрдөһүүтүн быһа гыммакка олоҥхолуур үгэстээҕэ. Мантан сиэттэрэн көрдөххө Кыыл Уола оҕо уонна эдэр сааҕа Ньурбаҕа, Ньурба Малдьаҕарыгар ааспыт. Уонна итини ааҕан... төрөөбүт алааҕыттан Ньурбаҕа киирбит диэни аахтахпытына Сэргэй Зверев оччотугар эһэлээх эбэтэ олорбут Малдьаҕар нэһилиэгин Дьахтар Күөлүгэр күн сирин көрбүт буолуон сөп.

Кыыл Охонооһойу дойдутун дьоно ускул-тэскил сылдьыбытын иһин уолун Сэргэйи Кыыл Уола диэн ааттаабыттарыттан кэлин быраатынаан Киргиэлэйдиин тылбаастаан араспаанньа оҥостубуттар диэн «Айыылартан айдарылаах» кинигэҕэ суруйбуттар. Дьиҥинэн Сэргэй эбэтэ Бүргэс Балбаара аҕата Силип-Кыһыл Ойуун буолар. Сорох кинигэҕэ Кыыл Ойуун диэн суруйаллара баар. Итинтэн кинилэр Кыылаптар диэн ааттанан суон сураҕырдахтара.

Аҕам, Василий Михайлович Степанов бииргэ төрөөбүт убайа Александр Михайлович (Сөккөөн) улахан уола Михаил Александрович Степанов этэринэн билигин даҕаны былыргы биир сэргэлээх Сөккөөн, 200 миэтирэттэн эрэ ордук тэйиччи Кыылап уонна эбэ уҥуор Манчаары Баһылай Мототтолуун олорбут өтөхтөрө бааллар эбит. Мантан да көрдөххө аймахтыы дьоннор бэйэ бэйэлэригэр көмөлөсүһэн чугас өтөхтөнөн олорбуттара, ыллык суоллара тыргыллан үйэлэргэ сүппэккэ сытар.

Онон биһиги, Ньурба улуу һун Малдьаҕар нэһилиэгэр олорор Степановтар-Sөkkөөnөр (Сөккөөн) аҕа уу һа Улуу киһи Сергей Зверев-Кыыл Уолун кытта аймахтыы дьон буолан биир төрдүлээх-төбөлөөх эбиппит уонна төрүттэрбит Саха норуотун легендарнай дьоруойа Баһылай Манчаарыны нус-хас олохтоон дьолун булан олордубуттарынан КИЭН ТУТТАБЫТ!!!

Ньурба дьоно-сэргэтэ Сэргэй Зверевы биһиги киһибит диир толору кыахтаахпыт!

Дьахтар Күөлэ дьэ итинник дьиктилэри кистэнэ сытарын бар дьоммор таһаардаҕым буоллун!

Уопсастыбаларга

Кыстыкка эрэллээхтик

Инбэлиитгэр уопсастыбалара үлэлиир дьиэбит кыһыҥҥы ыйдарга олус тымныытынан 3 уопсастыба (ВОИ уопсай ыарыынан), ВОС (хараҕынан көрбөттөр), ВОГ (кулгааҕынан истибэттэр) хонтуорабыт линиятын уотун күүһэ хамсыыра элбэҕиттэн сылытар электроконвектордарбыт тулуйбат буоланнар сөптөөх сылаас температура хаачыллыбатынан элбэх сыл кыһалҕаны көрсөн кэлбиппит. Улахан тымныыларга уулаах буочука турбутунан тоҥор тымныыта буолан үлэлииргэ-хамсыырга биир сүрүн харгыспыт этэ.

Биһиги улууспут баһылыга А.М.Иннокентьев, баһылыгы социальнай боппуруостарга солбуйааччы Н.С.Петрова, баһылык 1 солбуйааччыта В.Н.Семенов этэр кыһалҕабытын ураты болҕомтоҕо ыланнар, суһал быһаарыылар ылылланнар кылгас кэм иһигэр бу кыһалҕабыт быһаарылынна диибит.

Манна киин ититигэ холбонууга бары бэлэмниир үлэтин оҥорбут, биһиги тэрилтэбитин көрөр-истэр А.Н.Семеновка (КИО салайааччытыгар), үлэлиир биригээдэни булбут, өрөмүөнү саҕаланыаҕыттан бүтүөр диэри кэлэ-бара көрөистэ сылдьыбыт, өрөмүөн бары матырыйаалын хааччыйбыт куораппыт саҥа талыллыбыт мээрин Г.В.Игнатьевы, батареяларын, трассатын тас турбаларын монтажтыыр, таҥар үлэлэрин олус кыһаллан тураннар үлэлээбит чааҕынай биригээдэ үлэһиттэрин Григорий Томскайы, Александр Павловы, Аркадий Федоровы, эппиккэ диэри бары халаммытын барытын толорбут, дьиэбитигэр сылаас киириитин хаччыйбыт дьоммутун бэлиэтиир тоҕоостоох.

Онон киин ититиигэ киллэрии, холбоохун бары үлэтэ түмүктэммитинэн бу кыһалҕабытын туоратыыга бары сыһыаннаах, мэлдьи да инбэлиитгэр эйгэлэрин өйдүүр-өйүүр улууспут, куораппыт салалтатыгар, кылгас кэм иһигэр элбэх, күүстээх үлэни толорбут, үлэлээбит биригээдэҕэ Ньурбатааҕы инбэлиитгэр 3 уопсастыбаларын, правлениетын аатыттан хас биир бэйэлэригэр барҕа махталбытын тиэрдэбит.

Убаастабылы кытта инбэлиитгэр уопсастыбаларын бэрэссэдээтэлэ А.Е.АЛЕКСЕЕВ.

Редакция почтата

Былыргы быдан дьылларга диэххэ дуу, алааска иитиллибит саха оҕото Ийэ Айылҕатын сүрэҕэр-быарыгар иҥэринэн үөскээбит буолан, кэлин сэбиэскэй кэмҥэ үөрэнэн, үлэһит буолан, сааһыран олорор бириэмэтигэр ааспыт олоҕун саас-сааһынан ахтар-саныыр.

Малдьаҕарым туһунан истиҥ-иһирэх өйдөбүлүм

Ордук оҕо эрдэҕинэ кини киһи-хара буоларыгар тирэх-көмө буолбут дьоҥҥо ис кистэлэҥ санаатын тиэрдиэн баҕарар.

Кини ол курдук сэмэй, иитиллибит алааһын айылҕатын, бэйэтин тулалыыр эйгэтин курдук ыраас санаатын кимиэхэ эмэ кэпсиэн баҕарар.

Алаас оҕото дьылҕатыгар кыттыгастаах дьонун тус бэйэлэригэр да буолбатар, ити дьону билэр, истэр дьоҥҥо эбэтэр табылыннаҕына кинилэр удьуордарыгар даҕаны махтаныан баҕарар.

Бэйэм туспунан оскуолаҕа киириэм иннинээҕиттэн

Хойутаан баран хобо тиктибит, кырдьан баран кылыыһыт буолбут диэбиккэ дылы аныгы саха дьоно сааһыран иһэн дьоннорун-аймахтарын, төрүттэрин-уустарын, үөскээбит-төрөөбүт сирдэрин-уоттарын туһунан тугу эмэ кумаахыга суруйан хаалларар буолан эрэллэр.

Араада, ол курдук тардыһыылаах, ол курдук ааспат-арахпат аала сылдьар санааҕын суруйдаххына син бэйэҥ олоххор ханнык эмэ биэтэккэ кэлэн туох эмэ туһалааҕы оҥордум, кэлэр кэнчээри ыччаппытыгар баҕар олохторугар тирэх, көмө буолуо диэн эбитэ дуу, олохпут устата сүрэх-дуу туннугар кимиэхэ эмэ этиллибэтэх баһыыба-махтал тылларын этээри эбитэ дуу.

Биһиги, сэрии сылларын оҕолоро, сэрии кэмигэр төрөөбүттэр үксүбүт тулаайах аҥаардаах, олус майгыннаһар биографиялаах курдукпут. Үгүс өттүбүт төрдүбүтүн-ууспутун букатын да билбэппит.

Дьоллоох буоллаххына ийэлээх аҕаҕын үчүгэйдик билиэҥ, оттон кинилэр бииргэ төрөөбүттэрин, эһэлэрбитин-эбэлэрбитин толору да аатторын үксүбүт букатын билбэт, эгэ ханнык аҕа уу уһа буолан, ханна уһаан тэнийэн олоро сылдьыбыттарын хантан билиэ баарай?

Кыра эрдэхпитинэ үксүбүт эдэр сааһыгар үлэни батыһан дьонуттан тэйиччи сылдьара, оттон сорохпут оҕо сааһыгар оскуолаҕа киирдэ да ыалга олорон үөрэнэрэ эбэтэр интернакка иитиллэрэ. Онон дьоммут элбэх кэпсээннэрин истибэтэх эбиппит, аймахтарбытын үчүгэйдик төрдүн-төбөтүн билбэтэх эбиппит диэн олус курутуйа саныыбыт.

Оскуолаҕа киириэм иннинэ төрөөбүт сирим Нөөлбүктэттэн 5 көс өрө сытар Хаалыҥ түбэтэ буолар. Бу бэйэтэ олус кэрэ айылҕалаах, элбэх халыҥ систэрдээх, көмүс хатырыктаах араада үөскүүр күөллэрдээх, киэҥ нэлэмэн сыһыылардаах, элбэх бултаах-алтаах дойду курдук дьонум кэпсээннэриттэн өйдөөн хаалбыппын.

Онно икки эрэ ыал буолан олорбуппутун саныыбын, биирэ биһиги Усовтар (ийэм, аҕам, быраатым уонна мин). Улахан убайбыт, эдьиийдэрбит колхуоска үлэлиир буолан эбитэ дуу, суох этилэр. Биир ыалбыт абаҕабыт Сөдүөттээх диэн этилэр. Кэлин Хаалыҥ Сөдүөтэ диэччилэр. Кинилэр иккиэйэхтэр эрэ этэ. Эмээхсинэ саҥаһым Огдооччуйа кыра, хатыҥыр эрээри түргэн-тарҕан туттунуулаах куһаҕан харахтаах эмээхсин этэ. Ийэм кинини Элээчик диэн аатталаччы, элээрэн түргэн баҕайы буолуо.

Мин кинилэргэ элбэхтэ хоноччубун, киэһэ хотоҥҥо тымтык тутааччыбын. Биирдэ күөх өҥнөөх сиидэс ырбаахы быһан биэрбитин тигэн турардаахпын. Эҥээрдэккэ аһар дьоннор эбэтэр I Малдьаҕартан тахса сылдьар дьон хонон эбэтэр чэйдээн аһааччылар. Олор ол ырбаахыны тигэ сыыттахпына миигин улааттаҕына иистээх буолуо диэн хайҕаан аастыттарын саныыбын. Ол иһиим да диэн биирдии сантиметр кэриҥэ икки ардыылаан субуйа анньан тигии этэ. Ону саҥаһым кыайан көрбөтө бэрт буолан миэхэ тиктэрдэ ини, хас хонукка кэтээхтээбитэ буолла.

Биһиги уонна Сөдүөттээх дьиэлэрэ ампаар дьиэ этилэр. Биһиэнэ кыра баҕайы этэ, хотоно холбуу турарын саныыбын. Онно кур биир ынах баар буолара. Оҕото турбат үһү. Саас аайы өлөн хаалара диэччи ийэм. Онон сүөһүнү, ньирэйи олус сөбүлүүр, баҕарар этэ. «Сүөһү барахсан үүнээйи, сибэкки кэриэтэ үөскээтэҕинэ түргэнник үөскүүр, элбиир, оттон төрүөҕүн өлөн истэҕинэ туох кэлиэй, кур соҕотох ынах көхсүн көрөҕүн», - диирэ.

Дьэ ол курдук олордохпутына биирдэ миигин уонна кыра быраппын Боргуоппайы абаҕаҕыт аахха баран хонуҥ диэн буолла. Биһиги онно тахсан хоммуппут буолуо. Арай сарсыарда киирбитим эдьиийбит Өкүлүүн оҕоломмут этэ. Мин ону былдьаһан көтөҕүөм да көтөҕүөм диэн ылан саҥа биилин диэкиттэн тутан эрдэхпинэ оҕобут сиргэ таралыс гынан хаалта. Мин соһуйа да иликпинэ ийэм холумтаҥҥа чабычах сууйа туран, онтунан оройго саайда да оҕобун былдьаан ылла, көтөхтөрө сылдьыа дуо. Ити тоһуттар тымныы саҕана Анфисабыт төрөөбүт эбит, дьоммут бастакы күндү сиэннэрэ. Анфисабыт ыал бастыҥа, үс оҕо ийэтэ, ыал дьоһун мааны эбээтэ. Билигин биһиги барыбыт тирэх-көмө киһибит, улуус киинигэр олорор.

1985 с. кэнниттэн олоххо көҥү көтөн киирбит ыар ырыынак кэмэ диэн аатталанар кэммитигэр кэргэнинээн Николай Дмитриевич Таппановтыын улуус киинигэр дьоҕус соҕус маҕаһыын аһаннар, дьоннорунгар-сэргэлэригэр аһы-үөлү, бородуукталаны дэлэтиигэ аан бастакынан ылсыбыттара. Онтон ылата кинилэргэ «предприниматель» диэн аатталанар дьон түбүктээх үлэтэ күн бүгүнүгэр диэри салҕанан барар.

Кэпсээн испиппин санаатахпына, оччотооҕуга аҕыйах ыйынан эдьиийбитин олордуохтара дуо, ферма үлэтигэр илдьэр буолтара. Миэхэ араҕас өҥнөөх, сибэкки ойуулаах саҥа ырбаахы тигэн биэрбиттэрэ. Онтубун кэтэн үөрэ-көтө оҕоһут буола 7 сааспын аада сылдьан Хаалыҥ ферматыгар барсыбытым. Оскуолаҕа киирэрбэр кырата, хачаайыта бэрт диэн биир сылы хойутаппыттара. Дойду сиргэ, ол аата I Малдьаҕарга эһиилигэр мин үөрэнэрим иһин көһөн иһэрбитин саныыбын. Быраатым биһикки наһаа уһуннук оҕуһунан айаннаан салҕан эбитэ буолуо, суббу-субу: «Хайа дойду сирбит ханна баарый, хаһан кэлэр?», - диэн мээрилээн ыйыт да ыйыт буоларбыт. Саас эрдэтээҕи кэм быһыылааҕа. Күөх от үүнэ илигинэ, ыам ыйын саҥата буолуохтаах.

Аҕабыт куруук алаас саҕатыгар бүөм, чөкө сиргэ олоро үөрэммит буолан эбитэ дуу, дэриэбинэттэн тэйиччи биир биэрэстэлээх Көнтөстөөх диэн сиргэ Саввинов Софрон (Чээчэ) өтөҕөр биһигини аҕалан түһэртээбитэ. Онно дьикти 9 мас баҕана үөһэ турар ампаар баар этэ. Ону атахтаах ампаар диэн ааттааччыбыт. Таһыгар үс хостоох сарайа суох улахан ампаар дьиэ уонна кыра соҕус балаҕан дьиэ эмиэ баара. Хас да сайын ити дьиэлэргэ иккиэннэригэр олбу-солбу олоро сылдьыыбыппыт.

Атахтаах ампаар өргө диэри турбута. Хаһан да сиигирбэт, сөрүүн, утуйарга оччотооҕуга табыгастаах баҕайы этэ. Маҥнай кэллэхпит саҕана иһигэр былыргы үс атахтаах остуол, элбэх араас атахтаах, дьэрэкээн ойуулаах, бэйэбитин ситэ сыһар улахан баҕайы чороон араада баара. Ону дьиэ хаһаайката Чээчэ эмээхсинэ Маайа оҕуһунан тиэйэн дэриэбинэҕэ илдьэ барбыта.

Кэлин улахан дьиэтин көтүрэн балыыһа гыммыттара, Быыһыттаахха. Кыһынын дьоммут сибиэбийэҕэ Талаҥда үрэҕин үрдүгэр колхуос сүөһүтүн көрөн кыстатар эбиттэр. Аҕам сарсыарда хараҥаҕа икки оҕуһунан от тиэйэ барара. Ол быыһыгар тохтоло суох оттуллар көмүлүөк оһох маһын мөхсүүтэ буолара. Аны сэрии бүппүтүн утаата буолан бурдук кэмчи, саха оччотооҕу дьоно куобаҕынан, балыгынан, куһунан, тииҥинэн үссэнэн олороллоро.

Сэрии бүтэн эрдэҕинэ төрөөбүт буолан аччыктаабыппын билбэппин эрээри маннык ыйдүүбүн. Убайбыт Сэмэн оччотооҕуга хороччу улаатан эрэр уол аҕатын кытта илии-атах буолан, бултаан-алтаан олорбут эбиппит. Куобаҕын, тииҥин, кырынааһын, андаатарын тириитин дэриэбинэҕэ киллэрэн лааппыга туттарар эбит. Онтугар чэй, табаах, саахар, бурдук ылан таһааран, үөрүү бөҕө буолааччыбыт.

Бу барыта мин оскуолаҕа киирэ иликпинээҕи өйдөбүллэрим.

Мария Николаевна КИРИЛЛИНА,
сэрии сылын оҕото,
педагогическай үлэ бэтэрээнэ,
Учууталлар учууталлара, Марха нэһилиэгин
Бочуоттаах олохтооҕо.

Салгыыта бэчээттэниэ.

Наука и мы

На конкурс «Юные техники и изобретатели»

По итогам участия на Республиканской выставке научно-технического творчества учащихся «НТТУ-2023», которая проходила в этом году в городе Якутск в 57-й раз, наши обучающиеся Центра творчества и инновационных технологий Иванова Любовь (рук. Мухин Е.П.) и Слепцов Михаил (рук. Миронов Е.Г.) стали победителями в сфере инженерной деятельности.

14 сентября т.г. наши ребята вместе с педагогом дополнительного образования, руководителем кружка «Юный рационализатор» Егором Петровичем Мухиным улетели в Москву представлять Якутию на X Всероссийской конференции «Юные техники и изобретатели» в Государственной Думе Федерального Собрания Российской Федерации. Цель данной конференции – поддержка молодых изобретателей, повышение статуса инженера и изобретателя, привлечение талантливых представителей молодого поколения в науку и конструкторскую деятельность. На конференцию приглашены юные изобретатели и техники со всей страны.

В рамках мероприятия состоится презентация и награждение лучших проектов. Помимо этого в рамках конференции пройдет конкурс «Наставник года», в котором примет участие Мухин Егор Петрович, педагог дополнительного образования МАУ ДО «Центр творчества и инновационных технологий» Нюрбинского района», который будет представлять Республику Саха (Якутия) на Всероссийском конкурсе.

Пусть участие в конференции принесет участникам позитивные эмоции, новый опыт, открытия и достижения в области науки, техники и изобретательства. Пожелаем им удачи и успехов! Отдельная благодарность нашему головному центру – Республиканскому ресурсному центру «Юные якутяне»!

Центр творчества и инновационных технологий.

Айар кут

Аҕа киһини иһит

Сэмэн ыал буолбута сыл аҥаара да буола илик. Ол иһин, ыанньыксыттыыр тапталлаах кэргэниттэн туһунан сылдьымаары, кэргэнин сайылыгар бостуугунан киирбитэ. Акка сыстаҕаһа, чэпчэки уута бу үлэтигэр олус туһалаата. Уонна бииргэ бостууктуур уола булчут буолан, булчут үтүө хаачыстыбалара дьүөрэлэһэн, табылынна.

Дал таһыгар баар биир дьаама бэркэ Сэмэн хараҕын аалбыта ыраатта. Бу дьааманы киинэҕэ көрөр джигиттэрин курдук атынан ыстаннарыан олус баҕарар. Биир үтүө күн ынахтарын аҕалтаан, далга хаайталаан баран, күнүс боруобалыырга сананна. Дьаамата кэлээтин кытары, атын ол үрдүнэн салайда, эбиитин охсон куунаарда! Охтон эрэрэ да, кыл түгэнэ им-балай ыас хараҥа иһигэр киирэн ылла.

Дьон саҥата ханна эрэ ыраах иһиллэр. Хараҕа аа-дьуо сырдыырын кытары өйдөөн-дьүүллээн көрбүтэ, икки өттүттэн икки киһи дабыдалыттан өйөөн, соһор икки көтөҕөр икки ардынан, хата, чугас баар дьиэтигэр илдьэн иһэллэр эбит. Тапталлааҕа ытыы-ытыы аннарын аһан биэрдэ. Ороҥҥо сытыарбыттарын кэннэ, уол кэм хараҕа сырдаан, сүрэҕин хам ылбыт ыарыыта син аахан, киһи тэҥэ буолла. Ол икки ардыгар, дизелист уол кэлээскэлээх матасыыкылын үөһэ түһэн, добуочча тэйиччи турар дэриэбинэттэн биэксэли аҕалла. Сэмэн хамнаабакка сытан, кэм ыарыыта ама курдук буолла, атаҕа ньирилиир эрэ, иһэн иһэрэ биллэр. Сүүлэ иһэн, кэтэ сылдьыбыт дамскай кутуу саппыкыта уһуллубат буолбут. Сытыы кыптыыйы сайылык үрдүнэн көрдөөн булан, кырыйан сүүс эрэйинэн атаҕын босхолоотулар. Биэксэл Сэмэн атаҕын, хамсаабатын диэн, напарнигар сүбэлээн этэн чарт оҥорторон, чартаан кээстэ, оройуон хирургиятыгар направление суруйда. Дьэ, маладьыас биэксэл эбит. Биригэдьиирдэригэр эппиттэрин кэннэ, сарсын айанныыр дьону, киэһээҥҥи ыам кэнниттэн дизелист уоллара матасыыкылынан дэриэбинэҕэ илдьэн биэрдэ.

Кураан сайын буолан, сөмөлүөт оруобуна чааһыгар кэлэн, дьоммут 45 мүнүүтэнэн көтөн күпсүтэн, омуннаатахха, чыпчылыйыах икки ардыгар, номнуо оройуон киинигэр биирдэ баар буола түстүлэр. Быйыл атаҕын тоһуппут Хатыы киһититтэн баттык тайахтарын уларсан, Сэмэн эдэр буолан, кылыҥкайдаан түргэнэ сүр. Кэлбит билиэттэрин ылан, бэлиэтэтэн баран, автобуска таҕыстылар. Хата, конечнайа – Убайааҥҥа баар медгородок, чуо хирургия иннигэр тохтуур эбит. Унньуктаах уһун уочарат кэнниттэн, баҕалаах хирурдарыгар көрдөрөн, снимокка түһэн, төттөрү хирургияҕа гипсэлэтэн, үлэ чааһа бүтүүтэ бүтүлэр. Биир нэдиэлэнэн, снимокка түһэн баран кэлээриҥ диэтилэр. Үлэ трамвата диэн бюллетеннээх буолан, Сэмэн өттүгэр имнэннэ: биир нэдиэлэ төрөөбүт сиригэр сылдьыыһы.

Таптыыр кэргэнэ аттыгар баар, ытыы сытар оҕо суох – эппит биир нэдиэлэлэрэ ыалдьыттаан, хоноһолоон, биллибэккэ ааста.

Болдьохтоох күннэригэр тиийбиттэрэ – эмиэ иһирдьэнэн, таһырдьанан уочарат. Илиитэ, атаҕа тостубут элбэх. Сорох гипсэлээх, үгүстэрэ гипсэтэ суох. Сэмэн бэркэ мунаарда: “Хайдах хап-халыҥ гипсэ курдат көрүөхтэрэй? Ол иһин сорохтор гипсэтэ суохтар. Ити чараас гипсэлээхтэр устубатахтара буолуо”. Куһаҕан киһи эппитинээҕэр, үчүгэй киһи сэрэйбитэ сөп. Итинник санаан баран кэргэнин соруйда.

- Доо, миэхэ ити сытар мастартан оскуомата бул эрэ, гипсэбин сүөрүөм.

- Хируруҥ сүөрээр диэбэтэҕэ дии.

- Онтон ити сорох дьон гипсэтэ суох дии. Хайдах снимогынан гипсэ курдат көрүөхтэрэй?

- Таах сибиэ ыйыппакка. Баран, билэн кэлэбин дуо?

- Мин эйигиттэн биэс сыл эрдэ төрөөбүтүм, онон биэс сыл билиим элбэх. Аҕа киһини иһит.

- Бу сөп дуо?

- Па, уоннаах дии. Сүүрбэлээҕи бул.

Сөптөөх оскуома булуллан, Сэмэн тоҕус көлөһүнэ тохтотохто өр ырычаахтаһан гипсэтин сүөрдэ. Ол мучумааҥҥа бириэмэ аахан, уочарата кэлэн, снимокка киирдэ.

- Хаһан өлөрдүҥ?

- Нэдиэлэ буолла.

- Хайдах маннык буола-буола сырыттыҥ? Хантан киирдиҥ?

- Ээ, биир нэдиэлэ ынараа өттүгэр эһиэхэ сылдьыбытым ээ.

- Эс, оччоҕо гипсэҥ?

- Сүөрдүм.

- Хайдах буолбут киһигиний?... быраас кыыһыран, өссө да элбэҕи тыалар ааттарыгар кутта-симнэ.

- Бар, хируруҥ туох диир?!

Сэмэн аны хирургар баран мөҕүлүннэ. Гипсэ сыаналааҕын, дефицитын, тыалар ньүкэннэрин, элбэх-элбэҕи саҥарда. Оннооҕор, маһынан да туттара сырыт, гипсэлээбэппин диэтэ. Кырдьыга эрэ, сымыйата? Сэмэн, буруйдаах киһи быһыытынан хирургияттан тахсан истэҕинэ, сиэстэрэ кыыс көрүдүөртэн ыҥыран киллэрэн гипсэлээтэ.

Ити кэнниттэн, мөҕүллүбүттэн өһүргэнэн, Сэмэн дойдуларыгар тахсар аакка барда. Ол да буоллар Сэмэн кэргэнин “Мин эйигиттэн биэс сыл эрдэ төрөөбүтүм, онон биэс сыл билиим элбэх. Аҕа киһини иһит” диирин үйэлээх саахыгар тохтоппотоҕо.

Мирослава.

Бастакы саалаҥыы

Бүгүн үлэбиттэн кэлэн истэхпинэ, үрдүбүнэн үс көҕөн Сайсары күөлүттэн өрүс диэки көтөн аастылар. Эмискэччи оҕо сылдьан күһүҥҥү кус болдьоҕун наһаа кэтэһэрбин санаан кэллим.

Сезон саҕаланар бээтинсэтэ ураты да буолара! Эбиэт кэнниттэн саҕалаан Нҕурбаттан паромунан элбэх кусчут тахсар, кэлии-барыы элбиир, маҕаһыын таһыгар ыһык ылынааччылар үмүөрүһэллэр, дьиэлэр тастарыгар матассыыкыллаах дьон мустан оҥостоллор-тэринэллэр. Биһиги аҕабыт Август Кононович үлэтиттэн кэлээтин кытта ыксалынан тэринэрбит. Аҕабыт «Москвич» массыынатынан барара, биһиги, уолаттар, «Урал» матассыыкылбытынан сылдьарбыт.

Оо, күөлгэ тиийэн дурда оҥостон, кус көтөрүн кэтэһэн иһийэн олорортон ордук ама, туох кэлиэй? Халлаан арыый хараҥаран эрдэҕинэ, онно-манна саалар тыастара сөтөллүтэлээн барар. Сезон арыллыыта, кус ытылла илик буолан, киһи бултуйар. Халлаан хараҥардаҕына отуугар тахсаҕын, ким чугас дурдалаах эрдэ тахсан уот оттон чэй оргуппут буолар. Кутаа аттыгар олорон ким хайдах бултуйбутун кэпсэтэ-кэпсэтэ, ийэбит бэлэмнээбит минньигэс ыһыгын аһыыбыт. Ким балаакканан, ким массыынаҕа киирэн утуйуу буолар.

Сарсыарда халлаан өссө хараҥа эрдэҕинэ турабыт, күөл барыта үүт туманынан бүрүллүбүт буолар. Сарсыардааҥҥы манааһын бэйэтэ эмиэ туспа уратылаах, кэрэлээх - хойуу туман быыһынан үөл кус үөстэн мончууктарга устан тахсар, саҥа үөрдүһэн эрэр моонньоҕоттор, харса суох чыркымайдар мончууктарга саантааннар түһүнэн кэбиһэллэр.

Күн лаппа үөһэ тахсыыта кус көтөрө уурайар, оччоҕуна хомунан тахсыы буолар. Сарсыардааҥҥы аһылык кэнниттэн уолаттар чугас эргинээҕи уулары сатыы кэрийэбит, аҕабыт аах массыынанан тэйиччи күөллэргэ бараллар. Ол сылдьан кус хоммут күөлүгэр түбэстэхпитинэ, киэһэ онно маныы барарбыт. Оо, сири кэрийэ хааман, сылайан-элэйэн кэлбит кэнниттэн күнүскү аһылыкка хортуоппуйдаах сибиинньэ этэ минньигэс да буолара!

Күһүн аайы кустуур күөллэрбит уларыйан иһэллэрэ. Сатаҕай, Хаанньа Уулаах, Уоттаах, Угут Күөл, Быдьалгы, Тороох, Ынах сыһыыта, Сыгынахтаах, Дороку, Титииктээх, Сэймэктэр, Иҥиэттэр, Соттуҥа, Бэс Күөлэ, Сайылаах, Ыарҕа Сурт, Дьүүрүҥдэ, Улгутта, Чумуга, Быыһыттаах, Хаанньа уулаах.

Күһүҥҥү куска аҕам бииргэ төрөөбүт убайа, абаҕабыт Кондратий, мэлдьи сылдьыһара. Кини Бэс Чагдаҕа, тубсанаторийга киномеханиктыыр этэ, кэлин санаторий сабыллыбытын кэннэ Күндээдэҕэ дьиэ кэргэнинээн көһөн кэлбитэ. Кондратий өрүскэ балыктыыр буолан, кэһиитин тууһаммыт хатыыһын, тууччаҕын, сыа балыгын элбэхтэ амсайбыппыт. Саанан үчүгэйдик ытара, "Спутник" диэн икки уостаах саалаах этэ. Аҕабынаан наһаа үчүгэй сыһыаннаахтара, оҕо эрдэхтэриттэн бииргэ бултаабыт буоланнар, наһаа тапсаллара.

Кинигэни, сурунаалы бэйэтин кытта илдьэ сылдьара уонна киномеханик да быһыытынан, билэрэ-көрөрө үгүс этэ. Наһаа дьээбэлээҕэ, билиҥҥи эбитэ буоллар, дьэ араас элбэх көрүдьүөһү, анекдоту кэпсиэ эбитэ буолуо. Күөллэр ааттарын нууччалыыс тылбаастаан, көрү-нары көҕүлүттэн тутара. Аны туох да наһаа үчүгэйдик уруһуйдуура.

Ыал улахан уола буоламмын, мин аҕабын уонна абаҕабын кытта элбэхтик кустаспытым. Кугдаар Хаанньа уулааҕар, ампаар анныгар кыра көлүйэҕэ биир киэһэ манаан уонтан тахса көҕөнү аҕам абаҕабынаан ытан турардаахтар. Абаҕам Сатаҕай күөлүгэр биир манааһыҥҥа 40-ча чыккымайы ытан тахсыбытын көрбүт тыыннаах туоһубун.

Абаҕам хойукка диэри күлэ-күлэ кэпсээччи - Титииктээх Уһун маарыгар икки эмис халбаны хортуоппуйдаан буһарбытын биһиги үс быраатты көрдөрбүтүнэн мэлиппиппит, ону уолаттар улаатан налыччы аһаппат буолбуттар диэбит.

Уол оҕо төрөөн, оҕо эрдэхпиттэн булт абыланар ылларан, дурдаҕа олорон, кус манаан, сүрэх битиргэччи тэбиитин билэн, сарсыарда күн бастакы сардаҥаларын кытта айылҕа уһуктарын көрөн, киэһэ чугас дьоммун кытары кутаа тула олорон күө-дьаа кэпсэтэн, бултуйуу үөрүүтүн билэн кэллэхпит дии.

Уола Александр ГЕРАСИМОВ.

Редакция почтата

Күһүҥҥү киһи күлбүтүнэн

Дьыл кэмэ кэлэрин туоһута,
Күһүҥҥү айылҕам бэлэҕин
Сир аһын хомуйуу үгэнэ
Барыта күүтүүлээх, кэрэлээх.
Хортуоскам хомуллуо, харалльыа,
Хотонум бүрүллүө, сыбаныа,
Барыта наадалаах, туһалаах.
Хомойо күүппэппин күһүнү,
Көмүстүү киэркэйэр дьыл кэмин.

(*Байбал Сэмиэнэп*).

Оксана Давыдова тиэргэнигэр дьаабылыка үүнэр.

Күһүн курдук баай-талым олохтонуҥ диэн алгыыр тыллары үгүстүк истибит буолуохтааххыт. Ону таһынан, күһүҥҥү киһи күлбүтүнэн диэн өс хоһоонун уостан түһэрбэккэ туттабыт. Күһүн – самаан сайын үтүөкэн күннэрин түмүгүн сомсон, оҕуруоппут аһын дьаһайан, кыһыҥҥы хаһаас бэлэмнэнэр кэтэһиилээх кэрэ кэммит буоллаҕа.

Быйыл да сайын, өрүү буоларыныы, Чаппанда оҕуруотчут кэрэ аҥардара өлгөм үүнүүнү ыллылар. Арай моркуоп үүнүүтэ арыый мөлтөҕүн бэлиэтиилэр уонна халламмыт хойут сылыйан, оҕурсу бытаарбыт.

Тиэргэнигэр араас оҕуруот аһын үүннэрэрин таһынан, соҕуруу эрэ үүнэн ситэрэ буолуо дии саныыр мастарбытын, талахтары үүннэриинэн дьарыгырар дьонтон биирдэстэринэн Оксана Давыдова буолар. Ол курдук, хас да сыллааҕыта атыыласпыт үнүгэстэрэ улаатаннар, садовай малината, дьэдьэнэ, вишня уонна дьаабылакатын маһа быйыл ас биэрэн үөрдүбүттэр. Көрүүтүгэр-харайыытыгар социальнай ситимҥэ биир интэриэстээх дьон түмсүүтүгэр сүбэ-ама бэрсэллэр эбит.

Оксана Дмитриевна маһы, талаҕы, сэдэх сибэккилэри үүннэрэрин таһынан, «чуумпу булчут». Сайын аайы айылҕа бэлэҕин – сир аһын араахыттан хомуйан, кыһыҥҥыга хаһаанар, ыраах олорор аймах-билэ дьонугар минньигэс кэһии оҥорон үөрдэр. Үүнээйилэрин, хомуйбут сирин аһын хаартыскаҕа хатаабытын, көмүс күһүн – чахчы сиэдэрэй дьыл кэмэ буоларын сэргии-сэҥээрэ көрүҥ.

Лина СЕМЕНОВА.

Элбэх хаартыскалары хаһыат **огнинюрбы.рф** *сайтыгар, Телеграмм ханаалыгар көрүҥ.*

«Ньурба»
2023 с. балаҕан ыйын 21 күнэ, № 37 (12061)
огнинюрбы.рф

Эн долбуургар

ДьДьДь — ол аата?

Дьэ-Дьэ-Дьэ! Дьикти, Дьиибэ, Дьээбэ! Өйү-санааны түмэргэ, толкуйдаан имиллэҥнэтэргэ бэрт көдьүүстээх өссө биир оонньотор-сайыннарар биктэриинэ тахсыбыт!

Былырыын “ККК” диэн били кыһыл тастаах, харахха наһаа быраҕыллар хоруопкалаах ыйытынньыктары “Айа да, бу эмиэ туохпутуй?” диэбит буоллахпытына, ситэри аҕыйах ый буолбакка, онтубут түгэҕин эрэ көрөн хаалбыппыт. Быһааскыттан маҕаһыыҥҥа киирбиттэр ону сурахар буолбуттарын истэбин да, бүппүтү аны кэлэн хантан ылыаҥый? Хата ону билбит курдук, дьэ аны “ДьДьДь” диэн дьоһун саҥа биктэриинэ кэлбит эбит.

- Эмиэ дуо? Биһиэхэ “ККК” диэн баар, ол да сөп ини, - диэн ыалым Маарыйа маҕаһыынтан кэлбиппэр киһиргээбит курдук кэпсэммитэ.

Мин, хата ити “ДьДьДь” быйылгы сонун уратытын бэҕэһээ оҕолорбуттан билбит оҕонньор оргууй аҕай биктэриинэбин таһааран көрдөрдүм.

- Ээ, бу-бу, сол курдук, “ККК”-быт эмиэ үкчү итинник ээ, - Маарыйа билээҕимсийэр.

- Бэйи эрэ, Маарыйа Харытыанабына, үкчүтэ суох, иһит. Эн дьиэҕэр олорон билбитиҥ кыра... Маҕаһыыны көрүөххүн? Мантыҥ былырыыҥҥыга бэркэ диэн маарынныыр диэмээри олоробун, - диэн кыһыттым, тылга тиистим.

Саатар эмээхсин иннин биэрбэтэ миэхэ, эр киһиэхэ ордук кыһыылаах. Ол иһин хаартачыкаларбын таһааран аҕыйах ыйытыынан ыалым барахсан билиитин тиэрэ эргиттим, биири да билбэтиттэн, киһи эрэ буоллар, Маарыйа арычча намыраата.

Биидийэ-ыйытык бэрт!

Онтон эбиитин “эриэккэс сирин кымаахтаа” диэбит курдук, аны дьэ били “ДьДьДь” биидийэ-ыйытыктарыттан биири ылан ыйытааччы буол. Төлөпүөммүн таһааран, үкчү били “Туох? Ханна? Хаһан?” биэриигэ курдук, хара дьааһык кистэлэҥ ыйытыытын көрдүбүт!

Дьэ, доҕор, хаартачыкаттан илэ киһи тахсан, Хоттабыч оҕонньор аптаах көстүүтүн санатар, киһи мэйиитин силиитигэр тиийэ кутугунатар ыйытыктаах буолан, ылахтаһыы кытаанаҕа. Итиниэхэ дьиэҕэ баар дьон бары куолу-ыйаах бөҕө буоллубут. Ол иһин, ыксаан, кэлин кумааҕыланаммыт, ким туох харданы биэрбитин барытын бэлиэтэннибит.

Дьэ диэ, ыйытык сөптөөх хардатын билиэн баҕалаах хара маҥнайгыттан баһаам. Хаартачыкабытын тиэрэ баттаан, эргитэ тутаат, кэнниттэн эппиэтин иһиттибит! Дьэ дьикти, таайбатыбыт. Хара маантыйалаах билиини соҥуур киһи эппитин итэҕэйбэккэ, салгыы мөккүһүөх да этибит эрээри, били ыйытааччыбыт көрөн турдахха дьааһыгыттан дьиҥ эппиэтин ойутан таһааран барыбытын тыла суох ыытта!

Дьэ, махтал барҕатын “Айардарга” ыытабын! Киһи үлүһүйэн туран оонньуур биктэриинэтэ буолбут! Урукку “ККК” сорудахтардаах буоллаҕына, быйылгы “ДьДьДь” дьааһыктаах, илэ ыйытыылаах буолбута туох да эриэккэс!

Эмиэ 500 ыйытык, туох да алыс кэрэхсэбиллээх, киһи “һык” гынар тоххоолоһуута. Олус бэрт. Ситигирдик, аҕааччы наар кэпсээни-арамааны эрэ ахсардын диэн буолбакка, таарыччы араахы барытын анаардын диэн анаан бу “Айардар” бэркэ да толкуйдаабыттар!

Онон, доҕоттор-атастар, субу хаар түһүөр диэри эгэлгэ бэлиэ кэм чугаһаан иһэр, Учуутал-Уһуйаан күнэ, Сааһырбыттар күннэрэ, Муусука күнэ, Тыа хаһаайыстыбатын күнэ, Ийэ күнэ... Биир-биир киһи киһини иэйэ эҕэрдэлиир сабыытыйата сыллата тиийэн кэлэ турар.

Онон саҥа дьиэҕэ киирбит малааһыннаахтарга, үбүлүөйдээх үгүс дьоҥҥо, төрөөбүт күннээх оҕолорго, биир тылынан олус туһалаах уонна киһи сэргэхсийэр бэлэҕэ бу, сабыс-саҥа атыыга тахсыбыт “ДьДьДь” буолуон сөп эбит дии санаатым.

Учуутал киһи буоллаҕым. Бу уонна сахалыы аҕыыны сөргүтэн, кинигэнэн хааччыйан, таарыччы төрүт тылбыт тыын кыһалҕатын быһаарсарга сахалыы “Дь” дорҕоону үйэтитиэх да кэриҥнээх биктэриинэ буолбутуттан дуоһуйдум, үөрдүм.

Оттон ыалым Маарыйа, кэм да өй хаата буоллаҕа:

- Хата наһаа үчүгэй оонньуу эбит. Ким да буоллун, оҕоҕо-оҕонньорго бэртээхэй бэлэх эбит, отой ылабын! Долбуурбар иккиэннэрин кэккэлэһиннэри уурар эбиппин, - диэн үөртэ ээ!

Элбэх ыччаттаах Маарыйа чахчыта таба тайанна, кырдьык ээ, бу мантыҥ долбуурга да турарынан, ылбычча сүппэт, ыһыллыбат оҥоһуутунан туохха да бэриллибэт! Оттон ис өттө —баай билии!

Онон, доҕоттор, дьикти киэһэни бэйэҕит тэриниҥ: Дьээбэлэһиҥ, Дьарыктаныҥ, Дьиэрэҥкэйдээҥ даҕаны!

Анисим НЕУСТРОЕВ.

Редакция почтата

Киэн тутта ааттыырга хардыы оҥоһулунна

Баҕар кэлин олохпор ол киһи туһунан элбэхтик билиэхпин баҕарбыппын өтө таайбытым буолуо эбитэ дуу, ол гынан баран орто кылаастарга үөрэнэ сырыттахпына дьонум от күөх тастаах Манчаары Баһылай туһунан кинигэни атыылаһан аҕалан аҕан сөҕөлөрүн-махтайалларын өйдүүбүн.

Ол кэмҥэ Чуукаартан эдьиийим Елена Беловолосова киирэ сылдьара. Кини сэрии саҕана Москубаҕа учуутал үөрэҕэр үөрэнэ сылдьан онно куоракка кыра кылаастарга учууталлаабыт этэ. Онон кини киирэн ыалдьыттыырын куруук кэтэһэр этибит. Элбэҕи билэрэ-көрөрө, онон элбэх кэпсээннээх сонуннаах буолара. Кини Манчаары туһунан элбэҕи билэриттэн сөхпүппүт эрээри, ол кинигэни эбии дьонун кытта ааҕыах буолан уларсан тахсан баран икки сылынан биирдэ киллэрбитэ. Онтубут кинигэбитин киһи бары уларса сылдьан аахпыт үһү. Дьэ, ол курдук Манчаары Баһылай олоҕо тыа сирин дьонун сурэхтэрин долгуппута.

Аны араадьыйаҕа Ольга Иванова Манчаары туһунан ырыата ылланна. Олоҕо бүтүннүү кэпсээннэ ол ырыаҕа. Сөхтөхпүт дии, ол ырыаны бары нойосуус биллибит! Чахчы олоро сылдьыбыт киһи эбит диэн, дьэ, итэҕэйдибит! Ол да буоллар, итэҕэйиэ да суох курдук оҕо элбэх - остуоруйа, итинник киһи суох, саатар, ким да көрбөтөх!

Итинник санаалардаах сылдьан бэйэбит да билбэппитинэн улаатан хаалбыппыт.Сыллар, күннэр аастахтарын аайы биирдэ эмит бэчээккэ таһааралларын көрөн ааһабыт.Ханнык эрэ кэмҥэ Манчаары Ньурба Малдьаҕарыгар олорбута диэбиттэрин олох да итэҕэйбэт дьон буолан биэрбиппит 20-чэлээх сылдьан. Ол да буоллар студенныы сылдьан Мэҥэ Хаҥаласка тахса сылдьан илэ харахпынан Манчаары ороспуойтан сэрэхэдийэн абаҕата дьиэтин үрдүгэр баар хос дьиэтин чуолҕаннаах оҥотторбутун көрдөрбүттэригэр чахчы итэҕэйэн, хаартыскаҕа түһэрэн киирбитим. Ол кэмтэн ыла Манчаары Баһылай кырдьык туһугар баайдары утары туруммут хорсун киһи, туохтан да, кимтэн да чаҕыйбат киһи эбит диэн бигэ өйдөбүл хаалбыта.

Кэлин быстахтык да буоллар, син биир Манчаары Баһылай Малдьаҕардааҕы олоҕун туһунан туоһулаһан да туран билэн баран, кинини киһи быһыытынан олорбут олоҕун син биир бэйэм ылынарбынан сыаналаабытым, олус чугастык ылыммытым, хайдахтаах курдук күүстээх санаалаах киһиний, ити үлүгэрдээх үүрүүттэн үүрүүгэ сылдьан баран, Малдьаҕарга эмиэ үүрүүгэ кэлэн, абарбытын-сатарбытын саба баттаан, бэйэтин олох күүскэ кыатана туттан, кэргэннэнэн, ол дьахтар оҕотун оҕо гынан иитиһэн ыал буолан олорбутай?! Киһи эрэ сөҕүөх, бары оннук буолбаттар...

Мин саныахпар, ийэтинаҕатын эрдэ оҕо сылдьан сүтэртээбит буолан, кинини бэйэлэригэр олордубут ыаллар үтүө-сымнаҕас сыһыаннара, өссө уол оҕо, баҕар, кини дууһатын туппут буолуохтаахтар - сылаас дьиэҕэ-уокка, оҕолоох, кэргэннээх олоруон баҕарбыт санаатын күүһэ кинини баһыйбыт буолуохтаах дии саныыбын. Баччалаах сыллар усталаах-туораларыгар, ама, санаатыгар киирэ сылдьыбыта буолуо дуо - хаһан эрэ, ханна эрэ баар Ньурба диэн билбэт сиригэр тиийэн уоскулаҥ ылан киһилии олох олоруом диэн...

Былырыын кэргэмминээн уочараттаах сынньалаҥмытын Монголияҕа ылан кэлбиппит.Кяхтаттан Улан-Баторга тиийиэхпитигэр диэри үс монгол эдэр ыччатын кытта айаннаһан, өйбөр өй киирэн кэлбитим. Этэллэр: "Биһиги кимиэхэ да хотторбот, бас бэриммэт омукпут." Тоҕо? "Биһиги бэйэбит бас билэр монгол тыллаахпыт, кимиэхэ да хотторбот сэбилэниилээх аармыйалаахпыт уонна кылаабынайа, биһиги Аан дойду бары билинэр национальнай геройдаахпыт - Чингис хаан!" Сөхтүбүт эрэ, уолаттар улахан патриоттар сылдьаллар!

Оттон биһиги национальнай геройбутун Манчаары Баһылайы ким билинэрий, билэрий кини туһунан?!

Балаҕан ыйын 15 күнүгэр биир санаалааҕым, үөрэнээччим Наталья Васильевна Степанова-Каретникова «Правда и вымысел о Василии Манчаары» диэн дьоҕус, мин саныахпар, научнай-популярнай кинигэтин биһирэмин Ф. Сафронов аатынан оройуон бибилэтиэкэтэ тэрийэн ыытта. Олус кэрэхсэбиллээхтик барда. 45 сыллааҕыта оскуоланы бүтэрбит үбүлүөйдэрин кытта Наталья Васильевна дьүөрэлээн элбэх табаарыстарын, дьүөгэлэрин, бииргэ үлэлээбит биир идэлээхтэрэ "старай терапиялар", бастакы учууталлара кэлэн, араас аҕааччылар буолан бэрт үчүгэйдик, чөкө олорон сэргээн аҕай иһиттибит, ырытыстыбыт, сөхтүбүт.

Наталья Васильевна билэр дьоно билэллэринэн олус үчүгэй массажист-сиэстэрэ, асчыт, иистэнньэҥ, үчүгэй, бэриниилээх дьүөгэ, улахан дьиэ кэргэн ийэтэ, элбэх сиэн эбээтэ.Билигин куоракка көһөн, кэргэнэ ыалдьан сытар киһини көрөр-истэр, букатын солото суох буолуохтаах киһибит хайдах эрэ быыс булан билиитин-көрүүтүн хаҥаттар идэлээх.

Бу кинигэтин национальнай архыыпка киирэн үлүгэрдээх элбэх матырыйаалы хомуйан наардаан, ырытан, сыымайдаан сурукка тистэ, бэйэтэ этэринии санаатын ситтэ, эдэр көлүөнэҕэ бэйэтин өлүүкэ санаатын тириэртэ. Номоххо эрэ сылдьыбыт, литературнай герой эрэ курдук сыаналана сылдьыбытын, буолаары буолан, аймахтара, хос-хос-хос эһэтин үлэһитэ буола сылдьыбыт дьиҥнээхтик олорбут киһи буоларын аҕааччыларыгар итэҕэттэ!

Онон наука да үлэһиттэрин кэрэхсэттэ, биллиилээх телерадио суруналыыс Владислав Коротов кинигэни редакциялаан бэчээккэ бэлэмнээбитинэн да сыаналаатахха, легендарнай герой Манчаары Баһылай туһунан Наталья Васильевна Степанова-Каретникова үлэтэ биһиги эдэр көлүөнэ оҕолорбут, бу иннинэ ахтан ааспыт монгол ыччаттарын курдук киэн туттар национальнай геройбыт диэн ааттанарыгар улахан хардыы оҥоһулунна диэн сыаналыахпын баҕарабын!

Валентина ФЕДОРОВА, педагогическай үлэ бэтэрээннэ, «Ньурба уоттара» түмсүү кыттыылааҕа.

В республике

Глава Якутии отметил наиболее важные соглашения, подписанные на ВЭФ-2023

Якутия на полях Восточного экономического форума заключила 29 соглашений по реализации инвестпроектов с общим объемом вложений порядка 130 миллиардов рублей. Как отметил в интервью «Российской газете» Айсен Николаев, регион ориентирован на те соглашения, которые уже подготовлены и обязательно будут реализованы в республике.

Как особо важный глава Якутии отметил проект по расселению 2-го, 4-го и 18-го кварталов Якутска, реализуемый в рамках комплексного развития территории. По нему между госкорпорацией ДОМ.РФ и республиканским ипотечным агентством подписано соглашение на сумму более 30 миллиардов рублей.

Также Айсен Николаев подчеркнул важность соглашений по развитию региональной экономики. В том числе строительство завода по переработке природного газа в Мирнинском районе, который позволит получать гелий. Этот уникальный высокотехнологичный проект будет реализован с привлечением частных инвестиций.

Руководитель республики уточнил, что на форуме подытоживается кропотливая работа с федеральными органами власти, госкорпорациями и инвесторами по реализации крупнейших проектов, меняющих Якутию.

Кроме того, Николаев и глава госкорпорации Виталий Мутко во время встречи договорились о дальнейшем увеличении этой суммы для строительства за счет ДОМ.РФ социальных объектов в строящемся микрорайоне.

Центр по отбору граждан на военную службу по контракту продолжает работу

Желающих поступить на военную службу по контракту в ВС РФ становится больше. В течение одного дня кандидаты проходят все отборочные мероприятия. В центре работает схема «единого окна», которая включает в себя военно-врачебную комиссию с полным медосмотром, а также собеседование у психолога. Об этом сообщил старший прапорщик ВС РФ Алексей Колесов.

К концу дня выносится заключение. Если никаких отклонений нет, результаты анализов хорошие и у человека категория годности А, Б или В, то инструкторами пункта отбора сразу выдается проект приказа на кандидата.

Военнослужащим по контракту единовременная выплата от республики составляет 150 тысяч рублей, а также 200 тысяч рублей на членов семьи военнослужащего. Федеральная единовременная выплата составляет 195 тысяч рублей при условии, что контракт заключен на один год и более. При участии в СВО денежное довольство военнослужащих составляет от 204 тысяч рублей. Помимо этого, идут отдельные выплаты за результативность от 50 тысяч до 1 млн рублей. Необходимо отметить, что все выплаты поступают в течение месяца.

Центр по отбору граждан на военную службу по контракту работает с 9 часов утра до 18 часов вечера. Прием граждан ведется круглосуточно. Желающие прибывают в городской санаторий «Абырал», который расположен по адресу: город Якутск, Сергеляхское шоссе 11 км, корпус 1, автобус №7.

Опорные пункты Якутии в ДНР доставили в зону СВО свыше 50 квадроциклов

Опорные пункты Якутии в ДНР доставили в подразделения, где служат военнослужащие из республики, более 50 квадроциклов «Сокол». Все вездеходы приняты на вооружение и включены в боевую работу. Продолжается активная поставка дополнительной экипировки, обуви и обмундирования.

«Кроме того, мы начнем в скором времени завозить в пункты временных дислокаций военных частей печи длительного горения производства Якутского котлового завода, экипировку по условиям наступающего осеннего сезона.

Заявки от военнослужащих собраны и систематизированы», - добавил представитель опорного пункта Якутии.

Пресс-служба Главы РС (Я) и Правительства РС (Я).

Иммунолог предупредил о новой волне COVID-19 в России

Может появиться более агрессивный вариант коронавируса.

Когда заболеваемость COVID-19 в России снова достигнет пика и какой вариант омикрон-штамма коронавируса потенциально может стать агрессивным, спрогнозировал в интервью радио Sputnik кандидат медицинских наук, иммунолог Николай Крючков.

В России начался рост заболеваемости коронавирусной инфекцией, отметил в интервью радио Sputnik кандидат медицинских наук, иммунолог, генеральный директор компании «Клиникал Экселанс Груп» Николай Крючков.

«Если говорить про COVID-19, то рост заболеваемости уже происходит где-то с конца августа – начала сентября. Более-менее явным он будет с начала октября. Насколько рано мы увидим всплеск заболеваемости, будет зависеть от состояния мониторинга, а именно от охвата (населения. – Прим. ред.) ПЦР-тестированием, потому что в последние месяцы он был недостаточным», – считает Николай Крючков.

В Якутии не планируют вводить ограничения из-за роста заболеваемости ОРВИ и коронавирусом

Масочный режим для граждан носит рекомендательный характер.

В Якутии не планируется введение ограничительных мер из-за сезонного роста заболеваемости ОРВИ и COVID-19. Масочный режим для граждан носит рекомендательный характер. Об этом ЯСИА во вторник сообщили в Роспотребнадзоре региона.

«Обязательным масочный режим является для медицинских работников, для граждан он носит рекомендательный характер. При осложнении обстановки и возникновении ЧС власти могут вводить ограничения, в том числе карантин и дистанционное обучение», — отметили в ведомстве.

Как сообщили в Минздраве Якутии, по сравнению с предыдущей неделей отмечается рост заболеваемости ОРВИ по совокупному населению на 94,8%.

«Среди детей от 0 до 2 лет – на 44,8%, 3-6 лет – на 90,5%, 7-14 лет – на 184,4%, среди лиц 15 лет и старше – на 68,7%. Среди вирусов преобладают риновирусы – это 66,7% от всех положительных результатов. Также выявлены единичные случаи циркуляции аденовируса, РС-вируса и вирусы парагриппа», — подчеркнула главный специалист департамента организации медицинской помощи населению Минздрава республики Марианна Александрова.

Министерство здравоохранения рекомендует соблюдать следующие профилактические меры:

- сократите время пребывания в местах массового скопления людей;
- при посещении закрытых помещений, мест большого скопления людей, в общественном транспорте носите одноразовые медицинские маски;
- регулярно и тщательно мойте руки с мылом или обрабатывайте антисептическим средством;
- старайтесь соблюдать социальную дистанцию;
- в случае появления признаков ОРВИ оставайтесь дома, не занимайтесь самолечением, вызывайте врача.

ЯСИА.

ГИМС сообщает

Четвертый этап акции «Вода – безопасная территория»

В период с 18 по 24 сентября 2023 года на территории Нюрбинского района проводится второй этап межведомственной профилактической акции «Вода – безопасная территория». Целью акции является пропаганда безопасного поведения на воде, обеспечение безопасности, снижение количества несчастных случаев и гибели людей на водных объектах.

В рамках акции пройдут рейдовые мероприятия и патрулирования водных объектов на территории района с участием государственных инспекторов ГИМС, представителей местной администрации, правоохранительных органов.

В ходе мероприятий проведут беседы с отдыхающими в местах неорганизованного отдыха людей на водных объектах с раздачей памяток, будут выявлять нарушения правил поведения на воде.

Основное внимание уделяется детской безопасности – именно эта категория наиболее беззащитна перед водной стихией.

Не останутся без внимания и судоводители маломерных судов, которые также входят в группу риска. Им напомнят о правилах пользования маломерными судами, необходимости государственной регистрации маломерных судов, прохождения освидетельствования и проверки технического состояния судна.

Вилюйское отделение Центра ГИМС Главного управления МЧС России по РС (Я) напоминает: не будьте беспечны, всегда соблюдайте меры безопасности и предосторожности! Помните о том, что вода – это коварная стихия, она не прощает ошибок!

Соблюдайте правила безопасности при нахождении у воды! Не оставляйте детей без присмотра!

Вилюйское отделение Центра ГИМС ГУ МЧС России по РС (Я).

Важно знать

Кто должен менять радиаторы отопления в доме?

Кем и за чей счет должны быть заменены радиаторы системы отопления в многоквартирном доме?

- Если владелец жилья решил поменять исправный радиатор на более продвинутую модель, то он и будет сам оплачивать эту работу.

- Неисправный же радиатор, находящийся в аварийном состоянии (о чем обязательно уведомляется управляющая компания), меняют бесплатно только в том случае, если радиатор отопления, находящийся внутри квартиры, не имеет отключающих устройств и обводного узла (байпас), такой радиатор относится к общему имуществу собственников помещений в многоквартирном доме. Таким образом, обязанность по его замене лежит на управляющей компании, и осуществляется за счет платы за содержание жилого помещения.

Управляющая организация может заменить радиаторы, только если они находятся в аварийном состоянии. Во всех остальных случаях менять батареи придется за счет собственника помещения.

При любых кардинальных переменах в квартире, касающихся транзитных коммуникаций, начать с обращения в управляющую компанию. Лучше всего, если обслуживающая организация проведет эти работы и предоставит квитанции/акты выполненных работ. Тогда при возникновении возможных аварийных ситуациях на системах отопления и водоснабжения нести ответственность будет сама организация.

Пресс-служба Управления государственного строительного и жилищного надзора РС (Я).

Уважаемые жители города Нюрба!

29 сентября в 16 ч. всех приглашаем в ДК «Кыталык» на общегородское собрание жителей по обсуждению и отбору приоритетных проектов для участия в республиканском конкурсном отборе проектов развития общественной инфраструктуры, основанных на местных инициатива (ППМИ - 2024).

Развитие города в наших руках!

Администрация МО «Город Нюрба».

Здоровье

Как укрепить здоровье в межсезонье

ЯСИА.

Переход от сезона к сезону зачастую неблагоприятно влияет на организм человека. В это время проявляются заболевания, апатия, утомляемость. Как справиться с этим состоянием, укрепить иммунитет в холодное время года, что нужно включить в рацион питания, чтобы силы не покидали организм, ЯСИА рассказали в Республиканской клинической больнице №3.

Как смена времени года влияет на организм

— В целом смена времени года — неблагоприятное явление, а сейчас нам как никогда не хватает солнечного света, резко происходит значительное снижение температуры воздуха, которые вызывают перепады настроения и простудные заболевания. В этот сложный период снижается иммунитет, повышается эмоциональная неустойчивость, ухудшается настроение, нарушается сон, повышается нервозность и возбудимость, обостряются хронические заболевания, бывает, что лишний раз не хочется даже шевелиться.

Хуже всего приходится сердечникам из-за ухудшения коронарного кровообращения, а также в этот период даже к совсем незначительным физическим нагрузкам менее устойчива сердечная мышца, учащаются приступы стенокардии. На состояние сердечно-сосудистой системы влияет и развитие депрессивного состояния, помимо этого заметно возрастает число заболеваний желудочно-кишечного тракта.

Это обусловлено тем, что в осенний период происходит замедление гастроинтестинальных гормонов, которые обеспечивают нормальное состояние слизистой желудка, а также отвечают за поддержание тонуса двенадцатиперстной кишки. Кроме того, могут быть обострения у людей с хроническими заболеваниями мочеполовой системы.

В межсезонье особенно уязвима система селезёнки, поджелудочной железы, а это очень опасно. В этот период следует оградить себя от чрезмерных психофизических нагрузок, переживаний, пищевых интоксикации и инфекций.

Облегчаем адаптацию организма в межсезонье

— Утро должно начинаться с разогревающей гимнастики и контрастного душа, после этого тело должно полностью высохнуть, и помните, сухие и тёплые ноги — залог защиты от простуды. Стоит подчеркнуть, что влажность и мороз приводят к раздражению рецепторов на стопах, что вызывает рефлекторный спазм сосудов слизистой оболочки носа.

В это время надо избегать интенсивных нагрузок на свежем воздухе, запомните, неприятные последствия нагрузок на холоде могут проявиться в виде миозита — воспоминания мышц, обострения радикулита, появления простудных заболеваний. Если вам нездоровится, необходимо обратиться к врачу, это поможет вам уберечься от обострений и осложнений.

Надо гулять на свежем воздухе хотя бы 30 минут в день, можно по мере физической активности заниматься скандинавской ходьбой. Свежий воздух закаляет организм, тем самым улучшает терморегуляцию и защитную функцию организма.

Чистота в доме и режим питания

— В квартире или доме надо проводить генеральную уборку: вымыть все окна, очистить от пыли мягкую мебель, ковры, а также фильтры кондиционера.

Крайне важно в период повышенной нагрузки на иммунитет нормализовать режим питания. Необходимо плотно завтракать, правильно обедать и не обильно ужинать, постараться включать в рацион больше овощей и фруктов. Например, из овощей стоит обратить внимание на кабачки, баклажаны, картофель, сладкий перец, свёклу, различные виды капусты и тыкву.

Из сезонных фруктов и ягод особое внимание заслуживают инжир, шиповник, клюква, гранат, сливы, хурма, облепиха, яблоки и груши, черная и красная смородина, малина. Также стоит увеличить потребление лука, чеснока, имбиря и куркумы.

В рационе должно присутствовать достаточное количество полезных жиров. Часть можно получить с мясом, рыбой и морепродуктами, а другую часть — с растительными продуктами, например, оливковое масло, орехи в необработанном виде и семена льна. Эти продукты влияют не только на работу иммунной и эндокринной систем, но и на состояние кожи, волос и ногтей, которые часто страдают в осенне-зимний период от нехватки необходимых микроэлементов.

Включайте также в свое меню продукты, богатые триптофаном — это незаменимая аминокислота, которая участвует в сложных биохимических реакциях организма. К таким продуктам относятся сыры, орехи, индейка, курица, куриные яйца, красная икра, фасоль, соя и геркулес. Время от времени можно устраивать яблочно-морковный разгрузочный день — такое питание снизит уровень холестерина в крови и нормализует свёртываемость, а это предупредит развитие инфарктов и инсультов у людей с сердечно-сосудистыми заболеваниями, таким образом улучшается иммунитет, сильно снижается риск заболеть вирусными и бактериальными инфекциями.

Движение — залог здоровья

— Когда меняется погода, становится очень много жалоб на обострения заболеваний. Чтобы этого не было, человек должен каждый день в течение года, а не только когда приспичит, заниматься грамотной лечебной физкультурой, надо постоянно находиться в движении при этом, отдыхая.

Конечно, с возрастом это труднее, но сейчас есть очень много полезных упражнений в лечебной физкультуре по возрастам.

В последние годы научно доказано, что без движения нельзя. Пожилые могут в любом возрасте заниматься йогой, будь то в 60, 70 или 80 лет, для нее нет возрастных ограничений.

Махтанабыт

Таптыыр кэргэним, амарах аҕабыт, элэккэй эһээбит **ПРОКОПЬЕВ Николай Иванович** ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбыта балаҕан ыйын 22 күнүгэр 40 хонугун туолар.

Күндү киһибит 1945 сыллааҕа балаҕан ыйын 1 күнүгэр күн сирин көрбүтэ. 8 биргэ төрөөбүттэртэн Колям 7-с оҕо этэ.

Кэргэним Николай Иванович биһикки 50 сыл устата иллээхтик-эйэлээхтик, бэйэ бэйэбитин өйдөһөн, убаастаһан дьоллоох олоҕу олордубут. Икки уол оҕолонон, үөрэттэрэн, үлэһит дьон гынаттаан, 6 сиэн минньигэстэрин билэн барда...

Кэлин сылларга ыарытыйан куоратынан, Ньурбанан эмтэнэ сатаатыбыт. Хомойуох иһин, ыарахан ыарыы илдьэ барда.

Күтүрҕаннаах кэммитигэр күүс-көмө, өйөбүл буолбут, сүбэ-ама биэрбит дьоммутугар улаханнык махтанабыт.

Колям биргэ төрөөбүт убайдарын, эдьиийдэрин, быраатын оҕолоругар, кийиитигэр, уруу-аймах дьоммутугар Саввиновтарга, Семеновтарга, Оксана, Анатолий Алексеевтарга, сыбааттарбытыгар В.В.Максимоваҕа, Михайловтарга, биргэ төрөөбүт быраатым кэргэнигэр уонна оҕолоругар.

Биргэ үөскээбит, чугас, үтүө доҕотторбутугар Михаил, Раиса Ивановтарга уонна истиҥник санаһар кылааһын оҕолоругар.

"Ньурба" сопхуоска биргэ үлэлээбит кэллиэгэлэригэр, Степан Васильев аатынан уулуссаҕа чугастык ыаллаһан олорбут дьоммутугар.

Оҕо саастан дьүөгэлэрбэр, оскуолаҕа биргэ үөрэммит оҕолорбор, биргэ үлэлээбит УПО кэлэктиибигэр (председатель Степанов В.Н.).

Оҕолорум, Август биргэ үлэлиир дьонугар (Бүлүүтээҕи РВП и С начальнига Булкин М.С.), оскуолаҕа биргэ үөрэммит оҕолоругар, Пашам биргэ төрөөбүттэригэр, үлэлиир "Кооператор" ХЭО (дириэктэр Тимофеева А.Ю.), "Полет" маҕаһыын кэлэктиибигэр. Василий ыраах Анаабыр улууһуттан кэлэригэр самолекка билиэт булан ыыппыт "Морҕоҕор" учаастак начальнигар.

Бары уруу-аймах дьонум оҕолоругар, сиэннэригэр, табаарыстарбытыгар махталбытын тиэрдэбит.

Доруобай, дьоллоох буолуҥ!

Кэргэнэ, оҕолоро, сиэннэрэ.

Убаастыыр ыалбытыгар Яковлев Трофим Никифоровичка тапталлаах кэргэнэ, оҕолоругар, сиэннэригэр күн күбэй ийэлэрэ, эйэҕэс эбээлэрэ, ветеринарнай уонна педагогическай үлэ бэтэрээнэ, норуот маастара, СӨ Ытык кырдьаҕаһа, Бордоҥ нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо

ЯКОВЛЕВА Анна Кирилловна

ыарахан ыарыыттан күн сириттэн күрэммитинэн дьиэ кэргэнигэр, чугас дьонугар, бары аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Маалыкайтан Николаев Николай Наумович дьиэ кэргэнэ.

Күндүтүк саныыр дьүөгэбитигэр Зоя Ивановнаҕа, оҕолоругар Галяҕа, Алешаҕа, Марианнаҕа уонна сиэннэригэр аҕалара, эһээлэрэ

МАНДАЕВ Владимир Петрович

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.
Аһыыгытын тэҥнэ үллэстэбит.

Ньурбаттан Моякуновтар, Дьиикимдэттэн Денисовтар, Наумовтар.

Күндүтүк саныыр бырааппыт, убайбыт

НИКИТИН Афанасий Николаевич

ыарахан ыарыыттан соһумардык олохтон туораабытынан тапталлаах эдьиийбитигэр Алевтина Григорьевнаҕа, күтүөппүтүгэр Николай Афанасьевичка, кэргэнигэр Майяҕа, оҕолоругар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Дьокуускайтан, Майаттан, Ньурбаттан Неустроевтар, Дегеряковтар, Заровняевтар.

Бордоҥ нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо, үлэ бэтэрээнэ, РСФСР Норуотун үөрэҕириитин туйгуна, педагогическай үлэ бэтэрээнэ, сэрии сылын оҕото, Ньурба оройуонун уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуот маастара, өр сылларга Ст. Васильев аатынан сопхуоска бэтэринээр бырааһынан, Маалыкай орто оскуолатыгар учууталынан үтүө суобастаахтык үлэлээбит

ЯКОВЛЕВА Анна Кирилловна

86 сааһыгар ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан кэргэнигэр Трофим Никифоровичка, оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр, бары аймахтарыгар, доҕотторугар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит. Эһиги аһыыгытын тэҥнэ үллэстэбит.

«Бордоҥ нэһилиэгин» МТ дьаһалтата, нэһилиэк Сэбиэтин депутаттара.

Күндү тапталлаах кэргэним, ийэбит, эбэбит, хос эбэбит, Бордоҥ нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо, Маалыкай оскуолатын бочуоттаах учуутала, педагогическай үлэ бэтэрээнэ, РСФСР норуотун үөрэҕириитин туйгуна, Ньурба улууһун уонна Саха сирин талба талааннаах норуот маастара, Саха сирин бочуоттаах кырдьаҕаһа

ЯКОВЛЕВА Анна Кирилловна

бу дьыл балаҕан ыйын 15 күнүгэр 86 сааһыгар ыарахан ыарыыттан олохтон барбытын билэр дьоммутугар курутуйан туран иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ, чугас аймахтара.

Бордоҥ нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо, Маалыкай оскуолатын бочуоттаах учуутала

ЯКОВЛЕВА Анна Кирилловна

бу дьыл балаҕан ыйын 15 күнүгэр ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Лыткиннар, Степановтар.

Убаастыыр, ытыктыыр бииргэ үлэлээбит аҕа табаарыспытыгар, Степан Васильев аатынан сопхуос, сылгы собуотун бэтэрээнэ, Бордоҥ нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо, солбуллубат управляющайбыт, сылгы сыаҕын начальнига, дириэктэр солбуйааччыта Яковлев Трофим Никифоровичка тапталлаах кэргэнэ, РСФСР норуотун үөрэҕириитин туйгуна

Анна Кирилловна

86 сааһыгар күн сириттэн ыарахан ыарыыттан барбытынан оҕолоругар, сиэннэригэр дириҥ кутурҕаммытын холбуубут, аһыыгытын тэҥнэ үллэстэбит.

Биргэ үлэлээбит табаарыстарын, доҕотторуҥ аатыттан Анна Саввинова.

Истиҥник саныыр тапталлаах сиэммит, убайбыт, бырааппыт, Дьокуускай куорат олохтооҕо

НИКИТИН Афанасий Николаевич

47 сааһыгар ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан эдьиийбитигэр, күтүөбүтүгэр, убайыгар, кэргэнигэр, оҕолоругар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Дьокуускайтан, Ньурбаттан, Антоновкаттан чугас аймахтара, ийэтин биргэ төрөөбүттэрэ.

Администрация МР «Нюрбинский район» и районный Совет депутатов выражают в связи с уходом из жизни после тяжелой болезни ветерана ГУП «ЖКХ РС (Я)», почетного работника ЖКХ РС (Я) и почетного гражданина Нюрбинского района, начальника ремонтно-механического цеха Нюрбинского филиала ГУП «ЖКХ РС (Я)

СУББОТИНА Станислава Максимовича

его близким и родственникам.
Светлая память о нашем старшем товарище будет вечно жива в наших сердцах и памяти.

«Ньурба»
Главный редактор
ПЕТРОВА Лена Ивановна

Учредители:
Правительство Республики Саха (Якутия)
ГАУ РС (Я) «Сахапечать»
Издатель:
ГАУ РС (Я) «Сахапечать»
Адрес издателя:
677000, г. Якутск,
ул. Орджоникидзе, 31, каб. 124
тел/факс: (8-4112) 34-39-17

Газета зарегистрирована в Управлении Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций Управление Роскомнадзора по Республике Саха (Якутия). Регистрационный номер ПИ № ТУ14-00551 от 03.06.2020 г.

Адрес редакции:
678450, РС(Я), Нюрбинский район г. Нюрба,
ул. Ленина, 37.
redakcia06@mail.ru

Телефоны:
менеджер по рекламе:
2-33-32,
+7-914-300-01-37

Отпечатано в редакционно-компьютерном комплексе редакции, типографии газеты «Ньурба-Огни Нюрбы». Время подписания в печать по графику: 17.00, фактически: в 16.30.
Объем 3 печ. л. Индекс ПИ 988. Тираж 683.
Цена 38 руб. Газета выходит 1 раз в неделю: по четвергам на якутском (русском) языках.
За содержание рекламы, объявлений и писем отвечают рекламодатели и авторы. Мнение автора не всегда совпадает с мнением редакции.

Больше информации на сайте